

Lucijan Vuga

VENETI V TROJI

So Homerjevi Veneti – Hetiti?

ZALOŽNIŠTVO JUTRO

O AVTORJU

Lucijan Vuga, literarno ustvarjanje in publicistika

Lucijan VUGA rojen 1939 v Solkanu Ani Špacapan in Francu. Osnovno šolo obiskoval v Gorici 1945 in po letu 1947 v Solkanu ter Novi Gorici. Srednjo šolo in fakulteto opravil v Ljubljani, po vmesni specializaciji 1970 v Veliki Britaniji in ZDA magistriral 1980 ter bil habilitiran za predavatelja na Fakulteti za strojništvo Univerze v Ljubljani.

Član Združenja primorskih književnikov, Goriškega literarnega kluba, od ustanovitve revije *Primorska srečanja* v svetu, uredništvu in tudi predsednik revije.

Poleg obsežnega strokovnega dela in publicističnega udejstvovanja, ki obsega nekaj sto objav, desetletja prisoten s članki, eseji, študijami in literarnimi stvaritvami v slovenskih revijah, časopisih *Tribuni*, *Sodobnosti*, *Dialogih*, *Problemih*, *Naših razgledih*, *Primorskih srečanjih*, *Atlantidi*, *SRP-u*, *Fontani*, *Kapljah*, *Jadranskem koledarju*, *Reviji za kritiko znanosti*, *Anthroposu* idr.

Izvedeni in večkrat ponovljeni sta bili radijski igri »Šahovska kraljica« (1998-2000) in »Jutri ne bo vremena« (druga nagrada Radia Trst 1999); dramsko besedilo »Medeja« objavljeno v reviji SRP (2003).

Poleg sodelovanja v zbornikih »Predivanja« (1991) in »Tja in nazaj / Andata e ritorno« (2000), ima samostojno pesniško zbirko »Odenčje slučaja« (1987, z recenzijo Cirila Zlobca), ter knjige »Jantarska pot« (2000), »Davnina govori« (2003) in romansirano kroniko »Hiša na meji« (2003), po kateri je bil posnet tudi film, »Megalitski jeziki« (2004) ter zgodovinski roman »Prah preteklosti« (objavljen v elektronski obliki na svetovnem spletu 2005).

P.p.

V pričakovanju izida knjige nas je presunila novica, da je 8. 4. 2006 za vasjo Robič na produ ob Nadiži nenadoma odpovedalo srce Lucijana Vuge.

VSEBINA

Žgoče vprašanje: <i>Čemu je Homer poimenoval svoj veličastni ep Iliada in ne Troiada?!</i>	7
SPREMNA BESEDA	9
1. O ČEM PRIPOVEDUJE ILIADA IN NAVEDEK O PAFLAGONSKIH (V)ENETIH V TROJI	13
2. ALI VEMO, KDO JE BIL V RESNICI HOMER?	21
Kaj nam pove <i>Iliada</i> in drugi stari spisi o paflagonskih Venetih?	25
3. PAFLAGONIJA – ANATOLSKA DEŽELA OB ČRNEM MORJU	29
Levkoziri – Beli Sirijci	44
4. ZAGATE O IZVORU INDOEVROPEJCEV	46
Mezopotamija	55
Kavkaz	62
Severnočrnomorsko območje	64
5. INDOEVROPEJCI V ANATOLIJI	75
6. SKRIVNOSTNI HETITI – OD KOD SO PRIŠLI?	86
Semitska paradigma	94
Indoevropska paradigma	96
7. POVEZAVE MED HETITI IN PAFLAGONSKIMI VENETI.	110
Trojanska vojna	112
Hetitski arhivi	119
Pisarji	120
Jezik	121
Položaj paflagonskih Venetov	122
Zakaj je ep poimenovan Iliada in ne Troiada?	124
Ilion – podrejeno ime	125
Troja	126
Kaj pa druga imena?	128
Najnovejše teorije	163
‘Balkanski izvor Hetitov’	174
Posploševanje	182
Jezik	184

ZAKLJUČEK	190
Veneti v luči teorije kontinuitete	194
Sklepna misel.	196
Pomembnejši viri	197
DODATEK	198
O teoriji kontinuitete (TK) in Pešičevi teoriji ‘črkopisa iz Vinče’	207
O izvoru Indoevropejcev	208
Veneti v luči teorije kontinuitete	210
Pešičeva teorija in teorija kontinuitete	213
Končnica	216
Literatura	217
PO TRIDESETIH IN VEČ LETIH –	
ŠE VEDNO OKOSTENELA ZNANOST.	218
KRATKI BIOGRAFSKI PODATKI	
O NEKATERIH ZNANSTVENIKIH, KI SO OMENJENI V KNJIGI.	227
ALINEI, Mario.	227
BEZLAJ, France	227
GIMBUTAS, Marija.	227
OŠTIR, Karel.	228
RENFREW, Colin	229
SEMERANO, Giovanni.	229
SERGI, Giuseppe.	230
TRSTENJAK, Davorin	231

Žgoče vprašanje:

Čemu je Homer poimenoval svoj veličastni ep Iliada in ne Troiada?!

»Vse je bilo novo, tako da je lahko podiplomski študent spoznaval možnosti, za kakršne bolj **ustaljeni delavci** (podčrtal in naslednja pripomba L.V.: med temi je tudi Reesov in Hawkingov mentor, univerzitetni profesor) niso imeli dovolj miselne prožnosti. Pomembno dejstvo je, da je položaj, z eno ali dvema izjemama, še vedno tak.« (Iz spremne besede Stephena Hawkinga h knjigi Martina Reesa *Pred začetkom – Naše in druga vesolja*, Didakta, 2003)

»Ne moremo govoriti o pravi in niti ne počezni bilanci. Nasprotno, za konec moramo postaviti vprašanja o problemih s katerimi se bomo morali spopasti: to je očitno znak nedokončanosti te, kakor je nasploh z vsemi raziskavami. Kar se tiče venetščine bo treba revidirati njen jezikovni in zemljepisni položaj, potem ko je bil opuščen ilirski koncept: v prvi vrsti gre za problem, da Norik in Panonija nista bili galski.« (A. L. Prosdocimi v *La lingua venetica* – PEL str. 258)

Homerjeva navedba (V)enetov v Iliadi:

*»Bil Paflagoncem možem je Pilaimenes vodja možati,
tam iz enetske zemlje, kjer divji mezgi se plodijo:
ti so Kitoros imeli, živeli so v Sesamu mestu,
kraj Partenaia reke prebivali v krasnih domovih,
v Kromni, Aigalu, da, na strmih skalah eritinskih.«
(Iliada B-II, 851, prevod A. Sovre, HOM S)*

V Iliadi gre za spopad Grkov s Hetiti:

»... da se iz bogazköjskih klinopisov z gotovostjo sklepati na močno ahajsko državo v evropski Grčiji, katere kralji so skušali razširiti svojo oblast tudi preko Male Azije in so tako prišli v konflikt s Hetiti – okoli 1200 pr.n.št. – in služi za oporo izročilu o vojnem pohodu Ahajcev zoper Trojo.« (Forrer, v predgovoru A. Sovreta, *Iliada*, HOM S str. 13)

Trojansko vojno lahko smatramo kot enega zadnjih spopadov pred koncem hetitskega imperija ...

»Antenor, ime heroja, ki se je s sinovi in delom (V)enetov [po padcu Troje] naselil severno od deltastega izliva reke Pad v Jadransko morje in ustanovil Padovo, **Patavium**, je sinonim za (V)eneta ...« (Giuseppe Semerano, *Le origini della cultura europea*, Edit. L. S. Olschki, Firenze, 1984, str. 810)

Troja ali Ilion je hetitsko Vilusa, Vilios/Wilusiya=Wilusa=(W)ilios=(W)ilion =Ilion – Taruisa=Troia. (J. Latacz in F. Starke, v J. Makkay, MAK str. 68 in drugi)

SPREMNA BESEDA

Davno, že predhomersko izročilo sporoča, da so Trojancem prihiteli na pomoč tudi (V)eneti iz Paflagonije, to je dežele ob Črnem morju na severni obali Male Azije. Trojo so Grki po zavzetju požgali in s Trojanci niso bili milostni; med tistimi, ki jim je uspelo zbežati, je bil preostanek Venetov, ti so pod vodstvom Antenorja prišli do obale severnega Jadrana in tam ustanovili svoja mesta, med katerimi je Padova najbolj znana. Ne ozirajte se na mitičnost tega sporočila, je zgodovinsko izpričan obstoj jadranskih Venetov. So res prišli iz Male Azije, Anatolije? Veneti so nedvomno Indoevropejci, torej naj bi ti Indoevropejci prišli iz Anatolije! Tam pa so bili Indoevropejci tudi Hetiti in druga ljudstva. Ali so Veneti prišli v Benečijo na slepo, po naključju, ali so že od prej vedeli za to deželo? Obstaja vrsta indicev in dokazov, da so črnomska in anatolska ljudstva imela že v davnini tesne stike s srednjo Evropo, Panonijo in Vzhodnimi Alpami po kopnem, po morju ter po Donavi in pritokih (temu naj bi pritrjevala tudi legenda o Argonavtih). Torej bi morali paflagonski Veneti že od prej poznati naše kraje in bi se odpravili v že vnaprej znano smer in z določenim ciljem – v Benečijo, videti je da zato, ker so že od prej tod živeli Veneti, njihovi sorodniki ali celo prapredniki. Resne raziskave nakazujejo, da Veneti izvirajo iz Panonije (o tem Devoto, Oštir in drugi). Če naj bi paflagonski Veneti osvojili Benečijo ob zgornjem Jadrano in jo trajno poselili, koga so izrinili in koliko jih je moralo priti, da bi jim kaj takega uspelo – nekaj sto, tisoč, deset tisoč ali neverjetnih sto tisoč ...?!

Vsaka obravnava Venetov ne more mimo dejstva, da je obstajal niz zgodovinskih ljudstev z imenom Veneti (ali podobnimi imeni, pri čemer eni zagovarjajo, da gre v takih primerih zgolj za različne pisave ene in iste osnovne oblike, drugi se s tem ne strinjajo in menijo, da so to poimenovanja za povsem različne ljudske skupnosti) na daleč narazen ležečih koncih evrazijskega prostora. Naj jih zgolj naštejemo po zgodovinskih virih, saj lahko bralec zve več o tem še v mojih knjigah *Jantarska pot*, *Davnina govori* in *Megalitski jeziki*, ali pa v drugi, bogati literaturi. (1) Nam najbližji in najbolj znani so bili *jadranski Veneti*, ki naj bi prišli pod vodstvom Antenorja, kot beremo pri antičnih piscih, potem ko jim je kot zaveznikom Trojancev uspelo pobegniti pred pokolom po grškem zavzetju mesta, in so živeli na zgornjem koncu Jadranskega morja, nekako med reko Pad in Alpami, v notranjost pa tja do severnoitalijanskih jezer, pri čemer ne smemo izpustiti tudi območja zahodne Slovenije. Ti naj bi se postopoma asimilirali po tistem, ko jih je preplaval Rimski imperij. (2) Nič manj sloveči niso baltiški Veneti, ki so jih tako imenovali še dolgo v srednji vek in praviloma enačili

s Slovani. Od tod naj bi izvirala še dandanašnja nemška, avstrijska, skandinavska in madžarska oznaka Vend, Vindiš ipd. za Slovana, Slovenca. (3) V antičnih virih so omenjeni tudi balkanski Veneti. (4) Manj razvpiti so Veneti iz Armorike, to je bila v antiki pokrajina ob Biskajskem zalivu, in jih med drugimi omenja tudi Julij Cezar v svojih spisih o osvajanju zahodne Evrope. (5) Potem poznamo panonske Venete in prav ti, ne pa oni iz Troje, naj bi se po mnenju drugih zgodovinarjev in jezikoslovcev menda (delno?) preselili na Jadran že v drugem tisočletju pr.n.št. (Devoto in drugi) (6) Obstaja nekaj znamenj o Venetih, Venetulanih, ki naj bi živeli v okolici Rima, (7) pa Veneti na območju Kavkaza in seveda, da nismo pozabili, (8) že prvo omenjenih zaveznikov Trojancev, Homerjevih Venetov iz Paflagonije, dežele na obalah Črnega morja v Mali Aziji, današnji Turčiji. Marsikaj o tem in bolj podrobno sem že obravnaval v svojih dosedanjih knjigah in ne bi ponavljal, kot le to, da do današnjega dne potekajo ostre polemike, od kod so Veneti ter o njihovem izvoru, jeziku, sorodnosti z drugimi indoevropskimi skupinami itd.

V luči sodobne zgodovinske teorije kontinuitete, ki izhaja iz predpostavke, so današnji evropski narodi že najkasneje v neolitiku (mlajši kameni dobi) živeli na svojih sedanjih ozemljih, kar seveda velja tudi za Slovence, ki naj bi takrat naseljevali celotne Vzhodne Alpe do Švice, Donave in onkraj nje, pri čemer naj bi Ladinci bili v predrimskem obdobju *Italidi slavizatti* (*poslovanjeni Italidi*), kot se izraža Mario Alinei, eden od tvorcev **teorije kontinuitete** (TK). Zato ne sme nikogar presenetiti, če sem pritegnil temu mnenju in obravnaval Venete kot neposredne prednike Slovencev.

Toda pri vsem tem ostajajo odprta mnoga temeljna in nerazrešena vprašanja, med katerimi je poglavitno od kod sploh prihajajo Indoevropejci, če naj ne bi veljala teorija kontinuitete. Obstaja nad ducat znanstvenih teoriji o njihovem izvoru, med katerimi TK gradi na kontinuiteti, torej postavlja njihov izvor v Evropo samo, medtem ko so s področjem 'plodnega polmeseca', Mezopotamijo, obstajali dvosmerni tesni trgovski in kulturni stiki, pri čemer je seveda lahko prihajalo do migracij manjšega obsega, kakor se še danes selijo ljudje, ne da bi to pomenilo selitev celih ljudstev, to pa TK – teorija kontinuitete odločno zavrača.

Prav v zadnjem času so razburkala strokovno in širšo javnost senzacionalna odkritja, ki nujno terjajo novo interpretacijo naseljevanja Evrope in zlasti vloge Balkana ter osrednje Evrope (prvenstveno širšega območja Panonske nižine).

Prvo velja omeniti '**megalitski observatorij Kokino**' v Makedoniji, ki so ga odkrili v letu 2003, in ga uvrščajo po starosti na četrto mesto, takoj za Abu Simblom v Egiptu, Stonehengom v Britaniji ter Angkor Watom v Kambodži. Zgrajen naj bi bil v neolitiku, mlajši kameni dobi, na nadmorski višini 1030 m na vrhu Tativec Kamen v bližini Kumanova, kar je okoli 30 km severovzhodno od Skopja. Arheološke in astronomske analize so pokazale, da je bila ta točka večkrat ponovno naseljena, a že v zasnovi predstavlja megalitsko strukturo. Kar posebej vznemirja, da so na kamnih našli posebne oznake, s katerimi so davni zvezdogledi spremljali premikanje Sonca in Lune, zlasti še ob solsticiju in enakonočju, ter celo Plejad. Na tem mestu so ob žetvi in pomembnih dogodkih opravljali daritve.

Drugo najnovejše odkritje, spet na Balkanu, je iz vasi **Dabeno**, vzhodno od Sofije, kjer so izkopali več grobnic še neznane, a zelo bogate civilizacije, stare nad 4000 let. Do zdaj so spravili na dan več kakor 15 000 dragocenih grobnih pridatkov. Tako bogati pokopi iz zgodnje bronaste dobe niso neznanka, vendar so jih tokrat prvič odkrili na Balkanu, kar uvršča najdbo med svetovna arheološka najdišča. Ker gre za nedavna izkopavanja, še niso bile opravljene vse analize in čakajo arheologe lepa presenečenja.

Tretja senzacija je privrela na dan poleti 2005. Čeprav so arheologi na **vzhodu Nemčije** [to je na področju Lužiških Srbov, v bližini Leipziga (Lipsko) ter Dresdna (Draždani)], na **Češkem, Slovaškem** in na **severu Avstrije** tam kopali že tri leta in našli najstarejšo znano civilizacijo v Evropi (arheologi ji še niso dali imena), ki jo datirajo v 5. tisočletje pr.n.št. (s tem bi bila za 2000 let starejša od egipčanske) in je bila sposobna velikih gradbenih del. To je na območju Lužiške kulture, ki jo nekateri znanstveniki pripisujejo Slovanom (gl. mojo knjigo *Megalitski jeziki*). Gre za okoli 150 velikih templjev (našli so nemalo glinenih figuric, iz katerih je mogoče sklepati na njihov kulturni pomen) iz lesa in zemlje, s premerom do 150 m, ki so bili zgrajeni med leti 4800 in 4600 pr.n.št. v sklopu takratnih naselbin; so torej starejši od Stonehenga za okoli 2000 let! Po najdbah sodeč so prebivalci živeli v dolgih hišah in se preživljali predvsem z živinorejo. Dosedanje raziskave pa kažejo, da so ljudje prišli sem s področja Srbije na severnem Balkanu, oziroma iz jugovzhodne Panonije, ter se (tako je videti?) po dveh stoletji vrnili na svoja prvotna selišča, kar predstavlja veliko uganko. Razburjenje med strokovnjaki je veliko, saj kaže, da bo treba korenito spremeniti gledanja, da je izvor kulture v Mezopotamiji.

S temi odkritji se Balkan in osrednja Evropa, po mojem mnenju, upravičeno uvrščata med resne kandidate za pradomovino Indoevropcejev in kot bomo videli tudi Slovanov ter ne nazadnje Venetov. Saj po dosedanjih teorijah ni negotov le izvor Indoevropcejev, pač pa se negotovost logično tako ali drugače raztegne na druge indoevropske narode, še posebej na Slovane in nič manj na Grke – od kod in kdaj so prišli na Balkan? Ker je Anatolija ena od torišč za iskanje izvora Indoevropcejev in obstajajo verodostojni dokumenti o tamkajšnjih indoevropskih Hetitih, za katere se prav tako ne ve zanesljivo od kod in kdaj so prišli v Malo Azijo (če niso bili tam od nekdaj, kot meni Colin Renfrew), je povsem na mestu vprašanje, v kakšnem odnosu so bili Homerjevi (V)eneti iz Paflagonije s Hetiti, ki so tam vzpostavili svoj imperij, pri čemer kaže, da predstavlja prav trojanska vojna odločilni spopad med Hetiti in Grki za maloazijska ozemlja.

Ker so Veneti iz Paflagonije prihiteli na pomoč Trojancem, v vojni proti Grkom, postane vznemirljivo preučiti odnos med Hetiti in njihovimi neposrednimi sosedi paflagonskimi Veneti, zlasti še zato, ker naj bi po porazu in grškem uničenju Troje zbežali preživeli Veneti pod vodstvom Antenorja na severni Jadran. Ali so indoevropski Veneti kakor Hetiti prišli v Anatolijo z Balkana? O tem govori ta knjiga.

Avtor

1.

O ČEM PRIPOVEDUJE ILIADA IN NAVEDIK O PAFLAGONSKIH (V)ENETIH V TROJI

Zakaj začnemo z *Iliado*?

Prvo omembo Enetov, ali paflagonskih Venetov, kakor so jih razpoznali skoraj vsi antični pisci in sodobni raziskovalci, je najti prav v Homerjevi *Iliadi*, ki ne oziraje se na vse kritične obravnave le predstavlja dokaj bogat vir podatkov o svetu in dogajanjih pred več kakor tremi tisočletji. Trojanska vojna, ki je predmet obravnave v *Iliadi*, naj bi se odvijala okoli leta 1200 pr.n.št.

A **Homer** naj bi svoje delo po vsej verjetnosti ustvaril, po najzgodnejši različici, kakšnih štiristo let kasneje, morda pa še kasneje; torej po 9. st.pr.n.št. Poskusi, da bi Homerja proglasili kar za sodobnika usodnih dogajanj v Troji-Ilionu-Vilusi, ta imena najdemo v starih dokumentih, nima več skoraj nikakršne podpore v sodobnem zgodovinopisju.

Pomemben pričevalec iz antike je oče zgodovinopisja, **Herodot**, ki je živel v 5. st.pr.n.št., tudi tega so skozi stoletja skrbno proučevali in kritično obdelovali njegove knjige, tako da danes obstajajo dobre kritične izdaje njegovih spisov, in je mogoče z dokajšnjo zanesljivostjo ločiti 'zrno od plevela', spričo česar predstavlja Herodotova zapuščina pomembno osnovo za spoznavanje starega sveta.

Še kakšna štiri stoletja kasneje je živel in pisal **Strabon**, ki ga lahko vzamemo kot nekakšen nadaljnji mejnik v zgodovinopisju, živel je na prehodu iz dobe pred našim štetjem v čas po našem štetju.

Vsi ti možje so bili rojeni v Mali Aziji, kamor pogojno vključimo tudi Homerja, za katerega se ne ve, kje je bil rojen in nekateri mislijo, da je bil celo Trojanec.

Seveda poleg teh znamenitih mož obstaja še vrsta drugih slovečih imen, vsi skupaj se dopolnjujejo, potrjujejo, popravljajo ali si tudi oporekajo, nihče pa ne more mimo Homerjeve *Iliade* in *Odiseje*!

Homerjeva *Iliada* sodi med največje umotvore človeštva! Podobno kakor *Sveto pismo*, *Vede*, *Mahabharata*, *Kodeks zakonov-Manu*, *Paranasova knjiga*, *Ramajana*, *Jataka*, *Panciatranta*, *Zend-Avesta*, *Knjiga kraljev*, *kumranski zvitki*, *egipčanski hieroglifski napisi* ipd. predstavlja vir védenja o najstarejših časih. Mimo vsega pa ima *Iliada* poleg zgodovinske tudi veliko umetniško vrednost, njena skladna in smotrna

zgradba naj bi tudi dokazovala, da jo je res napisal en sam človek – genij, ki se rodi na vsakih nekaj stoletji – čeprav se je pri tem oslanjal na starejše vzore, kajti dvomov, če je Homer v resnici živel, še do dandanes ni bilo mogoče povsem odpraviti; toda o tem v posebnem poglavju.

Obstaja na stotine razprav o Iliadi in Homerju, toda za to priliko bo dovolj, če povzamem tisto, kar potrebujemo za naš namen, še obširneje pa se lahko bralec seznanil bodisi v slovenski izdaji v prevodu Antona Sovreta (HOM S) ali v italijanskem prevodu Vincenza Montija (HOM M) – navedeni v bibliografiji – in sem se ju posluževal v dokajšnji meri, ali bodisi v katerem drugem od številnih mednarodnih natisov.

Glede izvora 'Grkov' (o tem poimenovanju bo še tekla beseda) je treba precej opozoriti, da je še vedno veliko nejasnosti. Na primer šolska zgodovina popreproščeno in že zaradi tega sporno uči, da naj bi 'Grki' prišli na Balkanski polotok okoli leta 1500 pr.n.št. in se naselili v pokrajinah današnje Grčije, na otokih v Egejskem in Jonskem morju ter na obrežjih Male Azije. Prav tako lahko preberemo neustrezno navajanje, da je najstarejša kultura, katere nosilci so bili 'Grki', znana pod imenom mikenska (1400 – 1100 pr.n.št.). To kulturo naj bi uničili Dorci, ki so prišli v Grčijo okoli leta 1100 pr.n.št.. Mikenski dobi sledi homerska ali herojska doba (1100 – 500 pr.n.št.), ki jo poznamo samo iz legend in mitov: *Iliada* in *Odiseja*, mit o *Argonavtih*, razne pripovedke o herojih. Vse to je še vedno podvrženo zelo poglobljenim raziskavam in ostrim polemikam, razhajanja razpihujejo najnovejše arheološke najdbe v sami Grčiji in v širšem evro-azijskem prostoru, spričo česar prihaja do reinterpretacij in novih temeljnih teorij. Za obdobje po letu 500 pr.n.št. je že manj nesoglasij, obstaja čedalje več podatkov in pisnih virov, dokumentov, v tem obdobju so razpadle rodovne skupnosti starih 'Grkov', nastajala je razredna sužnjeposestniška družba in pojavijo se številne države-mesta, ki so se postopoma okrepila: Atene, Šparta, Tebe, Korint idr.

Prav nič ni gotovo, da so prišli okoli leta 1500 in še najmanj, da bi to bili 'Grki'. Tudi ni soglasja, od kod so prišli, prav tako kakor niti kdo in v kakšnem zaporedju naj bi se priselil. Nič manj razprtiji ni okoli vprašanja, kdo naj bi živel pred 'Grki' na Balkanu, Egejskih otokih in Mali Aziji. Kako gleda sodobna kritična znanost na vse to, torej na pojav Grkov?

V najnovejši italijanski zgodovini v šestnajstih knjigah *La storia* izdani leta 2004 (STO 2, str. 54) omenjajo prastari mit, ki skuša razložiti etnično enotnost grških ljudstev izhajajoč od očaka Helena, ki naj bi imel troje sinov: Ajola/Eola (*Aiolos*), prednika Eolcev, Dora, začetnika Dorcev, in Ksuta (*Xouthos*) s sinovoma Ionom, njegovi potomci so Jonci, in Ahajom (*Achaios*), predhodnikom Ahajcev. Legenda, v kateri je resnično le to, da pozna prazgodovina štiri plemena, v ostalem pa dejstva govore drugače. Že antični pisci so štiri narečja skrčili na tri skupine: ajolsko, jonsko in dorsko, medtem ko so Ahajce stisnili v manjše razpršene etnične otočke na severnem Peloponezu in v južni Tesaliji. V nadaljevanju še preberemo, da naj bi Jonci med prvimi prišli na Balkanski polotok in Peloponez že v začetku 2. tisočletja pr.n.št., ko naj bi ga preplavili in se delno pomešali z dotedanjimi prebivalci, te so imenovali Pelazgi. Za nekaj stoletij kasneje arehologija odkriva, da so se v času med 1600-1580 pr.n.št. dogajale globoke

spremembe, ki jih povezujejo s prihodom Ahajcev in za njimi še Eolcev, ko so potekali procesi asimilacije in preobražanja, iz česar se je rodila mikenska civilizacija, za katero so značilna utrjena mesta, znotraj katerih je bil kraljevi (*vanax*=kralj) dvorec. V tem obdobju se tudi že začne grška razširitev v Sredozemlje. Zadnja etnična skupina, ki je prišla na grško ozemlje med 13.-12. st.pr.n.št., so bili, tako je videti, Dorci, v okviru obsežnih gibanj ljudstev na vzhodnem Sredozemlju. Ob koncu 2. tisočletja pr.n.št. se zdi, da so bili Jonci naseljeni v Atiki, Evboji, na Kikladih ter na jugozahodnih obalah Male Azije. Eolci so zasedli Tesalijo, Bojotijo in osrednji del Peloponeza, Arkadijo, se utrdili na otokih in na Lesbosu, od koder so tudi oni dosegli severozahodno nabrežje Male Azije. Dorci so si prisvojili Epir, Ajtolijo, Fokido, pretežni del Peloponeza, ter prodrli vse do Krete ter tudi oni do južnih obal Male Azije. Ta scenarij je narejen v skladu z veljano teorijo preseljevanj.

Colin Renfrew (REN/A, str. 69 in naprej) povzema drugače razvoj tega žgočega vprašanja: Kdo so bili Grki? Antični pisci so omenjali gibanja plemen na Grškem, kar je zaznati tudi v narečjih. Med temi domnevnimi selitvami so na prvem mestu Dorci, ki so se prebili na jug, kasneje se razširijo Jonci na otoke. Takšne so bile v preteklosti splošne sheme, ki so obravnavale Grke kot indoevropsko skupino ljudstev priseljeno na Balkan malo pred letom 1000 pr.n.št. Že Schliemannova odkritja (ne oziraje se na to, da nekateri še vedno namigujejo, da gre za 'nameščeno' najdbo) v Troji in Mikenah so razburkala zgodovinarsko srenjo, saj se datacije niso ujemale, šlo je za dokaj starejše najdbe od predvidenih, izvирale so iz časa okoli leta 1600 pr.n.št. Zato se je précej postavilo vprašanje o izvoru tiste civilizacije ter kako jo povezati z Grki, ki so nastopili po tim. 'mračni dobi'. Kmalu se je pokazala Kreta kot ključ za razvozlanje uganke, za kar ima neminljive zasluge Arthur Evans, ki se je lotil izkopavanj in je dolga leta proučeval skrivnostne (pretežno kratke) napise iz časa pred klasičnim grškim alfabedom, ki jih je bilo mogoče najti na pečatih s Krete, a tudi s celine. Potem ko je Evans 1895 objavil svoje delo o kretskih piktogramih in predfeničanski pisavi, se je leta 1901 lotil še izkopavanj. Kmalu je naletel na dvorni arhiv glinastih ploščic; podobne kraljevske arhive so že pred tem našli v Mezopotamiji. Vendar pa so bile pisave povsem različne; da je bila stvar še bolj zapletena, so se na Evansovih kretskih ploščicah pojavljale najmanj tri pisave. Postal je očitno, da se je kmalu po letu 2000 pr.n.št. razvila **pisava z znaki ali piktogrami (podobpisje)**, ki so jo poimenovali kretska hieroglifska pisava. Kasneje, okoli leta 1600 pr.n.št., je bila postopoma nadomeščena z drugo pisavo, ki so ji nadeli oznako **linearna-A**. Dasi dokaj podobna prejšnji pisavi, je tudi to doletela podobna usoda, nekako okoli leta 1450 pr.n.št. je nastala **linearna-B** in prav v tej so bili dokumenti, ki jih je izgrebel že na začetku izkopavanj. Evans je ob spominu na legende o kralju Minosu, vladarju Krete, in njegove palače v Knososu, poimenoval to predzgodovinsko kretska civilizacijo – **minojska**. Med kasnejšimi izkopavanji na celine so tudi v Mikenah našli napise v minojski linearni-B pisavi, toda najboljše najdba je prišla na dan v Pilosu v zahodni Grčiji in izvira iz časa okoli leta 1200 pr.n.št. Pisava je vsebovala sedeminosemdeset znakov, torej ni bila alfabetska; niti ni bila pisava v kateri ima vsaka beseda svoj znak, kot je najti v kitajskih pismenkah. Vse je kazalo, da imamo

opraviti s silabično, zlogovno pisavo. Množici proučevalcev nikakor ni uspelo razvozlati teh zapisov, šele arhitektu in ljubitelju starih kultur, Angležu Michaelu Ventrisu je uspel bleščeč podvig, razbral je linearno-B. Toda presenečenje je šele sledilo. Ventrisu se je posrečilo, ker se je namenil brati neznane zapise na osnovi grščine, in izkazalo se je, da gre res za neko obliko arhaične grščine, čemur so nekateri sprva na vso silo oporekali, drugi pa navdušeno pograbili in nadaljevali z delom; tako je Evansu stopil ob bok znani prazgodovinar John Chadwick. Od tod sledi, da je bila mikenska civilizacija zgolj celinska različica minojske civilizacije s Krete. Ampak! Kako je mogoče, da so Minojci in Mikenci uporabljali grški jezik?

Odgovor zna biti v napisih v linearni-A, ki so jo uporabljali v najstarejši palači na Kreti vse do leta 1450 pr.n.št. in le v manjši meri tudi na kopnem. Linearne-A niso uspeli prebrati na osnovi grščine in vse do današnjega dne je ostala ta pisava nerazvozlana, navkljub temu, da so znaki silabarija precej podobni linerni-B, le toliko, da se da ugibati, za katere glasove gre. Vendar temu navkljub, napisi dešifrirani na ta način niso razložljivi z nobenim znanim jezikom. Nekateri učenjaki, med temi je treba posebej omeniti Cyrusa Gordona, so domnevali, da kretski minojski jezik, to je tisti, ki naj bi bil napisan z linearno-B, spada med semitske jezike, a tudi to do dan današnjega ni obrodilo sadov. Med različnimi hipotezami je za nekatere dokaj verjetna tista, ki pravi, da so okoli 1450 pr.n.št. zasedli Kreto Mikenci s celine, zavladali iz palače v Knososu in si prilagodili linearno-A za svojo mikensko grščino v linearno-B, kar se je potem razširilo tudi na celino in zato tudi najdbe v Pilosu.

Vse to ima pomembne posledice za indoevropske študije; Mikenci so že okoli leta 1400 pr.n.št. govorili arhaično grščino, torej je to bil že poseben, izoblikovan jezik izdvojen iz skupne indoevropsščine.

Seveda s tem še vedno ni razrešeno vprašanje, kakšen jezik – zapisanem v linearni-A – so govorili na Kreti pred prihodom grških Mikencev! In prav tako še nimamo odgovora, kakšen jezik so govorili skrivnostni Pelazgi, za katere so sami Grki trdili, da so živeli na tistem ozemlju pred njimi!

O **Herodotu**, očetu zgodovinopisja, je treba reči, da se je prvi lotil zgodovinskih, etnografskih in zemljepisnih raziskovanj in vpeljal metodo *avtopsije*, to je neposrednega opazovanja krajev, mest, spomenikov in dogodkov, kar je dopolnjeval z obvestili od drugih izobražencev, popotnikov in prič pomembnih dogodkov, ki jih je preverjal, čeprav se še ni mogel povsem izogniti napakam in povzemanju starih mitov in pripovedk, hkrati pa je rad pretiraval, zlasti ko je šlo za Grke in grške vojaške uspehe. Kljub njegovemu inovacijskemu pristopu pa je ostal otrok svojega časa, dogodke razlaga še vedno z voljo bogov, vendar ločuje med tistim, kar je sam osebno videl in doživel od onega, kar je zvedel od drugih in še med temi razlikuje neposredne priče dogajanjem od onih, ki so kaj zvedeli od tretjih oseb. Rodil se je v drugem desetletju 5. st.pr.n.št. (npr. v Mali splošni enciklopediji najdemo letnico ok.484 pr.n.št.) v Halikarnasu, mestu na jugozahodni obali Male Azije, takrat pod perzijsko nadvlado. Domovino je zapustil po propadli vstaji, ki je izbruhnila v mestu. Sprva se je zatekel na otok Samos, a se je vrnil v Halikarnas in se udeležil izгона tirana Ligdamija – torej je bil politično zelo

2.

ALI VEMO, KDO JE BIL V RESNICI HOMER?

Vsekakor je bil Homer Jonec po rodu. Narečje *Iliade* in *Odiseje* je jonsko, vendar močno prepojeno z eolskimi prvini. Iz tega se da sklepati, da sta nastajali v krajih, kjer se je govorila mešanica obeh narečij, to je v obmejni pokrajini okoli Smirne. Tu se je verjetno rodil, živel in delal, torej na ločnici dveh celin in dveh kultur, kar je pustilo očitne sledove v njegovih delih. Tako je tudi razumljivo, da mu je bila trojanska pokrajina znana po osebnem ogledu – izročilo pripoveduje, da je veliko potoval – zahodnogrško zemljepisje pa je poznal samo po pripovedovanju. Slišati je celo glasove, da je bil Homer Trojanec, ne pa Grk, ker kaže v *Iliadi* odkrito naklonjenost do trojanskih junakov, posebno še do Hektorja. Kakorkoli že, tako kot ni gotovo kje se je rodil, ne vemo nič natančnejšega o tem kje je pokopan, baje na otoku Iosu ...

Večina stvari o njem je zavita v meglo, tako je tudi z imenom Homer, ki naj bi pomenilo po antičnih razlagah ali 'slepca' ali 'talca' ali 'spojitelja (posameznih pesmi)' ali človeka, ki se pridružuje, torej spremljevalca, tovariša' ... Slednje naj bi izhajalo iz prigode, da je ime dobil takrat, ko je kot deček pri izselitvi meščanov iz Smirne izjavil, da se jim hoče pridružiti. Sicer pa ni jasno niti to, kdaj naj bi Homer živel. Eni ga postavljajo celo že v čas trojanske vojne okoli leta 1200 pr.n.št., drugi trdijo, da je bil Hesiodov vrstnik, tam okoli leta 700 pr.n.št. ali celo še mlajši. Bržda je najbolje zadel Herodot, ki pravi, da je Homer živel 400 let pred njim, torej okoli leta 840 pr.n.št. Njegovo ugotovitev potrjuje 'Marmor Parium' iz let 264-263 pr.n.št. na otoku Parosu; to je v marmor vklesana kronika grške politične in kulturne zgodovine; tudi ta ga prišteva devetemu stoletju pr.n.št. V tem času naj bi bržčas Homer zložil in zapisal (da, zapisal, če pa je bil slep?) trde nekateri, svoja epa približno v obliki in obsegu, v kakršnih sta se ohranila. Glavni pomislek proti temu datiranju leži v dejstvu, da se kulturne razmere v *Iliadi* močno razlikujejo od razmer v *Odiseji*. Zato so se že v antičnih časih oglašali pisci, da ne gre za enega in istega avtorja, drugi jim odvrčajo, da je sam Homer hote zasnoval obe deli na tak način z določenim namenom.

Preden nadaljujemo kaže navesti, da sestavljajo arheološke najdbe v Troji devet plasti:

Troja I (3000-26000 pr.n.št.) Utrjeno naselje, najdenih malo bronastih in slonokoščenih predmetov.

Kaj nam pove *Iliada* in drugi stari spisi o paflagonskih Venetih?

Njen drugi spev pripoveduje o Agamemnonovih vabljenih sanjah, ki mu jih namenja Zevs, da bo izpolnil obljubo, dano Tetidi (boginji morja, hčeri Urana in Gaje, ki je smrtniku Peleju rodila Ahila, katerega je pomočila v reko Stiks, da bi postal neranljiv, a ga je pri tem držala za peto, zato je bil le tam ranljiv), češ da je prišel čas zmage: Troja bo padla! Agamemnon se ravna po Zevsovem naročilu, vendar hoče preveriti bojno pripravljenost čet in jim na zboru predlaga vrnitev v domovino, navidez resno meneč, da nima smisla še naprej krvaveti pod obzidjem Troje. In res, ob teh besedah vojaki navdušeno planejo k ladjam, da jih Agamemnon z Atenino pomočjo komaj zaustavi in pomiri, saj Terzit (*Thersites*) še naprej hujska vojsko k odpovedi poslušnosti, da ga Odisej pošteno premlati in vzpostavi red ter disciplino. Enote se postroje in odkorakajo na bojišče. Za nas je najzanimivejši del tisti, ki nam daje obsežen pregled grških in trojanskih (torej negrških! Vendar indoevropskih ter drugih ljudstev) vojnih sil in njihovih poveljnikov; med slednjimi lahko od 1136. do 1143. verza drugega speva *Ilijade* preberemo:

»Iz venetske dežele, od koder pasme so neukročeni mul, vodja njihov Pilajmen srčni na čelu Paflagoncev iz *Kitora* in *Sezama*, bleščočih domovanj prebivalcev s pobjezij *Partenie* reke, iz *Egiala* in *Kromne* ter vzvišenih pečin *Eritina*. Njim slede *Halizoni*, iz *Alibe* prišedši, *Alibe*, bogate s srebrom, ki vodita jih *Hodio* in *Epistrof*.« Tu je govora o Enetih iz Male Azije, vendar teh Enetov ne smemo mešati z onimi, ki jih omenja Herodot (HER I, 196), ko pravi: »Najpametnejši običaj, ki ga je najti, kakor sem slišal, tudi pri Enetih v Iliriji, je bil po mojem mnenju naslednji: Vsaka vas je imela po enkrat na leto dekliniški semenj. Vsa zámožna dekleta so se morala zbrati na sejmišču, da so jih imeli na kupu, okoli njih pa je stal moški svet.« Herodot popisuje običaj kupovanja nevest, ko so prvo dražili najlepšo, najgrša je ostala na koncu in zanjo so srečnejše družice dale nekaj od svojega, da je morebitni ženin še nekaj dobil, ne pa dal zanjo. Za nas je seveda pomemben podatek, da Herodot uporablja zvezo '*Eneti v Iliriji*'; kje bi utegnili biti ti Eneti?

Poiščimo razlago pri samem Herodotu (HER IV, 49): »Z balkanskih vrhov prihajajo tri druge velike reke, ki tečejo proti severu ter se izlivajo v *Istros* (Donava): *Atlas*, *Auros* in *Tibisis*. Skozi Trakijo in deželo traških *Krabidzov* tečejo *Atris*, *Noes* in *Artanes* ter se zlivajo v *Istros*. Iz dežele *Paioncev* in z Rodopskega gorovja prihaja *Skios*, ki po sredi seka *Haimos* in se zliva v *Istros*. Iz Ilirije prihaja *Angros*, teče proti severu v *Tribalsko ravnino* ter se izliva v reko *Brongos*, *Brongos* pa v *Istros*: tako prevzema *Istros* te dve veliki reki. Iz gorenje *Ombriške* prihajata *Karpis* in še neka druga voda, tudi ti dve tečeta proti severu in se izlivata v *Istros*. Saj *Istros* prečka vso Evropo in izvira pri Keltih, ki prebivajo poleg *Kinetov*, med vsemi ljudstvi Evrope najdalje proti zahodu: tako teče *Istros* od tam skozi vso Evropo, dokler ne pride naposled v skitske kraje.« Toda v opombah nas seznanja Sovré:

- da med pritoki *Istrosa*-Donave z vzhodnega Balkana ni velikih rek, domnevno naj bi šlo za *Atlas*=Javtra (op. L. V.: Jantra), *Auras*=Vid (op. L. V.: Vit) in

4.

ZAGATE O IZVORU INDOEVROPEJCEV

Že v svojih treh prejšnjih knjigah *Jantarska pot*, *Davnina govori* in *Megalitski jeziki* sem obdelal ta veliki in nerazrešeni problem – izvor Indoevropcejev – zato tokrat ne bom ponavljal vsega tistega, kar je že tam napisano, prav tako ima bralec na voljo veliko druge izvrstne literature o tem, kar sem že sproti navajal. Vsekakor pa bom moral tudi tu vplesti nekaj najnujnejših stvari, ki se nanašajo na Anatolijo, ker bi sicer težko ohranil rdečo nit mojih nadaljnjih razglabljanj. Toda najprej si priključimo v spomin zemljepisni pregled številnih sodobnih teorij, ki jih zagovarjajo najeminentnejši svetovni znanstveniki:

Avtor:	Zemljepisno področje:
Devoto –	osrednja Evropa (Panonija z okolico, vzh. Alpe);
Diakonov –	severni Balkan in severozahodna obala Črnega morja;
Bosch-Gimpera –	osrednja Evropa, Ukrajina, Belorusija, zahodna Rusija
Schmid –	Litva, Letonija;
Gornung –	severozahodna obala Črnega morja;
Gimbutas –	južna Rusija, med Kaspijskim morjem in Črnim morjem;
Renfrew –	Anatolija;
Hodge –	spodnji del Egipta v delti Nila;
Dolgopoljski-	
Gamkrelidze-Ivanov –	južni Kavkaz med Kaspijskim in Črnim morjem;
Jain –	zahodnoazijske stepe severovzhodno od Kaspija;
Danilenko –	vzhodna in severna obala Kaspija ter jug Rusije;
Hausier –	južna Rusija, Ukrajina, Karpati, Panonija, Baltik, Nemčija in jug Skandinavije;
Makkay –	južna Rusija, osrednja Evropa, Balkan in Anatolija
Georgiev –	ozek pas južne Ukrajine Karpati, Panonija, vzh. Alpe
Alinei –	teorija kontinuitete – vsa ljudstva so živela na današnjih prostorih Evrope že v neolitiku, če ne kar v paleolitiku.

Seveda je v preteklosti nastajalo še več drugačnih teorij, ki večinoma predpostavljajo preseljevanje ljudstev že v bronasti dobi in še kasneje; če vzamemo Slované, naj bi se ti naselili na današnjih ozemljih v zgodnjem in srednjem srednjeveškem obdobju. Spričo tega nas ne preseneča, če obstaja vrsta interpretacij prazgodovinskih dogajanj.

Zaradi povsem svojske držbe pri teh razlagah, naj opozorim na teorije italijanskega zgodovinarja Giuseppe Sergija iz prve polovice 20. st., ki je prav posebej zanimiv, saj je

razvil tezo, da **je latinščina nastala s spojitvijo praslovanščine in jezika staroselcev na tleh Italije** ter ni bila prinešena od drugod kot že izoblikovan jezik. Kadarkoli se na Slovenskem o tem tako spregovori, je ogenj v strehi! V odgovor je slišati posmehljivo zavračanje 'venetologije' in celo žaljivo namigovanje, da tako govore tisti zafrustrirani Slovenci, ki so zakompleksani spričo slovenske majhnosti ipd. Seveda pa je najti tudi izjeme; navajam mnenje, ki je implicitno blizu Sergijevi tezi. V časopisu Dnevnik (7. junij, 2003, str. 13) smo lahko prebrali pod naslovom 'Vešč bo ljubimec odslej', pogovor z Barbaro Šega Čeh, prevajalko *Umetnosti ljubezni* slovitega latinskega pesnika Publija Ovidija Naza, ki je rekla: »V angleščini in francoščini so skoraj prisiljeni prevajati Ovidija v prozi, nam pa tega ni treba, slovenski prevod njegove *Umetnosti ljubezni* je lahko povsem avtentičen in zmore predstaviti ritmično valovanje, kot so ga čustveno dojemali antični Rimljani.« Nakar novinarka Zdenka Vrdlovec poudari: **»Prav zanimivo je slišati, da je slovenščina bližja latinščini kot angleščina in celo francoščina ...«**. In dobimo jasen odgovor: **»Da, jezika sta si zelo podobna, naj se sliši še tako neverjetno.** Danes predavam latinščino na fakulteti, nekoč pa sem jo učila na osnovni šoli in v gimnaziji, in že takrat sem videla, da se učenci prek latinščine naučijo več slovenščine kot pri pouku slovenščine.« (Poudarki L. V.)

Toda pojdimo po vrsti.

Sergi v poglavju *Protokelti in protoslovani* (SER/A, str. 154 in naprej), če povzamemo, razvija takole. Iz vseh raziskav in rekonstrukcij dogajanj, na temelju arheoloških in atropoloških podatkov, jasno izhaja, da so v neolitiku (mlajši kameni dobi) in eneolitiku (bakreni dobi) vdrla tuja ljudstva v severno in osrednjo Italijo, ki so jo obvladovala vse do prihoda Etruščanov in osnovanja Rima, tj. okoli 8. st.pr.n.št., ter so jo po nekaj stoletjih, tam okoli 5. st.pr.n.št., povsem izgubila, ko so Etruščani po postopnem prodiranju proti severu zavzeli Felsino, današnjo Bologno. Ta tuja ljudstva so bili nedvomno Indoevropejci-IE (skladno s takratno terminologijo Sergi uporablja tudi izraz Arijci, odločno pa zavrača izraz Indogermani, za katerega meni, da so ga vsilili Nemci iz nacionalističnih nagibov), kar gre sklepati tako po njihovih telesnih značilnostih kakor civilizaciji, ki so jo prinesli na tista italska ozemlja, kamor so se priselili. Čaka pa nas še naloga, določiti tisto vejo ali veje IE, ki so ji pripadali priseljenci, saj je dobro znano, da smemo spraviti tri poglavitne veje v zvezo s sodobnimi etničnimi imeni Keltov, Germanov in Slovanov. Še celo več, Sergi v drugih delih (SER/I, str. 420–421) pravi: »Pritrjujem mnenju, da so od mnogih indoevropskih jezikov v Evropi nekateri izvirni ali blizu izvirnim, drugi pa so lokalne tvorbe, ki so nastali na tistih ozemljih, kjer se še danes govorijo. Tako sem uvrstil med izvirne jezike keltščino, slovanščino in germanščino, vsi ostali jeziki izhajajo iz teh treh in so drugotni odganjki ... Toda navdaja me dvom, od kar trdi nemški filolog Feist (*Kultur, Ausbreitung und Herkunft der Indogermanen*, Berlin, 1913), za katerega si ne morem zamisliti od kod mu tolikšna in izjemna resnicoljubnost, da nemška kultura ni izvorna, ampak izhaja od Keltov, da zato germanščina ni prvotna pač pa drugotna, torej izpeljanka. Pred seboj imamo edinstven, redke primer nasprotujočih si stališč med Nemci samimi! In medtem ko Braungart (*Die Südgermanen*, München, 1914)

INDOEVROPEJCI V ANATOLIJI

Legenda pripoveduje, da je bog kaznoval ljudi, ki so si predrzno domišljali zgraditi babilonski stolp do neba, zato jih je udaril z množico jezikov, da se niso mogli sporazumevati med seboj in iz gradnje ni bilo nič.

Vse od najstarejših časov so misleci poizkušali ustvariti nekakšno sistemizacijo številnih jezikov, da bi sorodne med seboj povezali v družine. Ni naš namen, da bi se lotevali zgodovine jezikoslovja, bolj za ilustracijo k proučevanju anatolskih jezikov naj omenimo jafetitsko teorijo, znanstveno domnevo ruskega jezikoslovca **N. J. Marra**, po katerem so se vsi jeziki na svetu razvili iz štirih prvotnih magičnih fonetsko-semantičnih prvin: *sal, ber, jon in roš*. Njihov nadaljnji razvoj pa je bil odvisen od ekonomsko-družbenih dogajanj. Jafetitsko teorijo so v Sovjetski zvezi dolgo šteli za uradno, dokler je ni obsodil Stalin leta 1950 in po tem so jo sovjetski jezikoslovci odklanjali kot fantastično in psevdomarksistično. Marr je prišel do jafetitske teorije med proučevanjem jezikov pred nastopom indoevropskih in semitskih jezikov. Jafetitski jeziki naj bi bili skupina azijskih in evropskih jezikov, ki so jih govorili pred nastopom indoevropskih in semitskih jezikov, kot meni on npr. kavkaščina, etruščina, baskovščina, pelazgijščina idr., med temi tudi hetitščina.

Ime je iz legende vzeto po Jafetu, tretjem, najmlajšem Noetovem sinu, ki naj bi štel za praočeta jafetitov, to je starinska oznaka za Indoevropce, zlasti maloazijska ljudstva, v nasprotju s semiti, njihov praoče naj bi bil Sem, in hamiti, od Hama.

Opazimo, da je hetitščino uvrščal v skupino z etruščino, baskovščino, pelazgijščino, kavkaščino idr., ki jih sodobno jezikoslovje ima za predindoevropske jezike, medtem ko je hetitščina za večino današnjih proučevalcev že indoevropski jezik, ki naj bi se med najbolj zgodnjimi ločil od indoevropske skupine – ni potrebno prav posebej poudarjati, da je za določene lingviste hetitščina zgolj onesnažena z indoevropjščino.

Obstajajo modernejše lingvistične teorije o razvoju jezikov, med katerimi ima dokaj pristašev nostratična teorija o jezikih, ki naj bi jih govorili nekako do 15. tisočletja pr.n.št., iz katere razvijajo nadgradnje, s katerimi se skušajo dokopati do jezikov, ki naj bi bili v rabi celo 30.000 let pr.n.št. Vendar pa teh jezikov zagotovo niso nikoli govorili povsem v takšni obliki kakršna je bila rekonstruirana, pač pa je to predpostavka o govoru v dokaj velikem časovnem razponu na relativno obsežnem ozemlju. Zgolj za primerjavo, slovenščina je normativni jezik, v resnici pa je v rabi pogovorni jezik; takrat ni bilo pravorečja, kaj šele pravopisa, vendar pa domnevamo, da je kljub temu

sporazumevanje potekalo dokaj uspešno na osnovi temeljnega besednega zaklada in skupnih jezikovnih strukturnih značilnosti.

Nekakšen 'nostratični jezik' naj bi torej govorili do 15.000 let pr.n.št., potem se je spričo ekonomskih, demografskih in drugih razlogov začel deliti, to je bil čas nabiralništva in lovstva, poljedelstva še dolgo ne bo na vidiku. Po eni od domnev naj bi bila nostratična pradomovina nekje na Bližnjem vzhodu; delitev naj bi šla takole:

Zahodni del:

- indoevropski jeziki,
- afrazijsko-kartvelski [~kavkaški] jeziki.

Vzhodni del:

- altajski jeziki,
- dravidsko-uralski jeziki.

Po neki drugi domnevi pa naj bi bila slika drugačna, prostorsko obsežnejša:

- afrazijska pradomovina – na Bližnjem vzhodu (Sirija, Libanon, Izrael);
- kartvelska pradomovina – na goratem področju med južnim Kavkazom in prednjo Azijo;
- indoevropska pradomovina – severni del prednje Azije;
- dravidska (elamodravidska) pradomovina – v Iranu;
- uralska in altajska pradomovina – nekako v srednji Aziji in na severu Irana.

Ker je tudi v slovenski javnosti veliko zanimanje – tako kakor po vsem svetu, le z drugačno konotacijo – za skrivnostne Etruščane, naj omenimo mnenje hrvaškega jezikoslovca Alemka Gluhaka (GLU), da sodi po njegovem mnenju etruščina v nostratično naddružino ter je bližje vzhodnonostratični veji (ker je dalj časa ohranila samoglasniško sestavo, ki je nostratično nasledstvo), čeprav ne zamolči, da drugi povezujejo etruščino s sino-kavkaško naddružino in to s huritskourartskimi jeziki (približno na področju današnje Sirije).

Vsa ta vprašanja so del dolgotrajnega in še dolgo ne zaključenega razpravljanja o izvoru indoevropščine, o čemer sem pisal v svojih prejšnjih knjigah.

V tem trenutku nas zanima položaj hetitsčine med anatolskimi, oziroma indoevropskimi jeziki v Anatoliji, ki jih označujejo s hetoluvijskimi jeziki, to so: hetitski, palajski, luvijski, hieroglifski luvijski, likijski, lidijski, karijski in oni o katerih nimamo pisnih ostankov, na njihov obstoj pa je mogoče sklepati na temelju relikto v drugih jezikih ali po osebnih in drugih imenih, ki jih je najti v dokumentih na Bližnjem vzhodu.

Za ponazoritev problemov raziskovanja teh jezikov navedimo zgolj primer eblaitščine, ki je bil osvetljen maja 1991 na znanstveni konferenci John Hopkins University (ZDA), posvečeni programu raziskovanj Bližnjega vzhoda v 21. stoletju. Eden od udeležencev, John Huehnergard, je posvaril znanstveno javnost, da primanjkuje jezikoslovcev, ki bi bili sposobni sintetičnih raziskav neke celotne jezikovne skupine, saj prihaja do pretirane specializacije (overspecialization) celo znotraj posameznih jezikov. Zato ne presenečajo dogajanja ob revolucionarnih odkritjih v Ebli, Ras Shamri, Qumranu, Nuziju, Mariju, Emarju itd., ki terjajo novo paradigmo za zgodnjo zgodovino semitskih jezikov, saj so prišli na dan novi jeziki in narečja. Toda značilno za znanstveno javnost je, da prepogosto s težavo sprejema revolucionarna odkritja, zato pisci previdno poskrijejo potencialno subverzivne podatke v teoretično zgradbo

6.

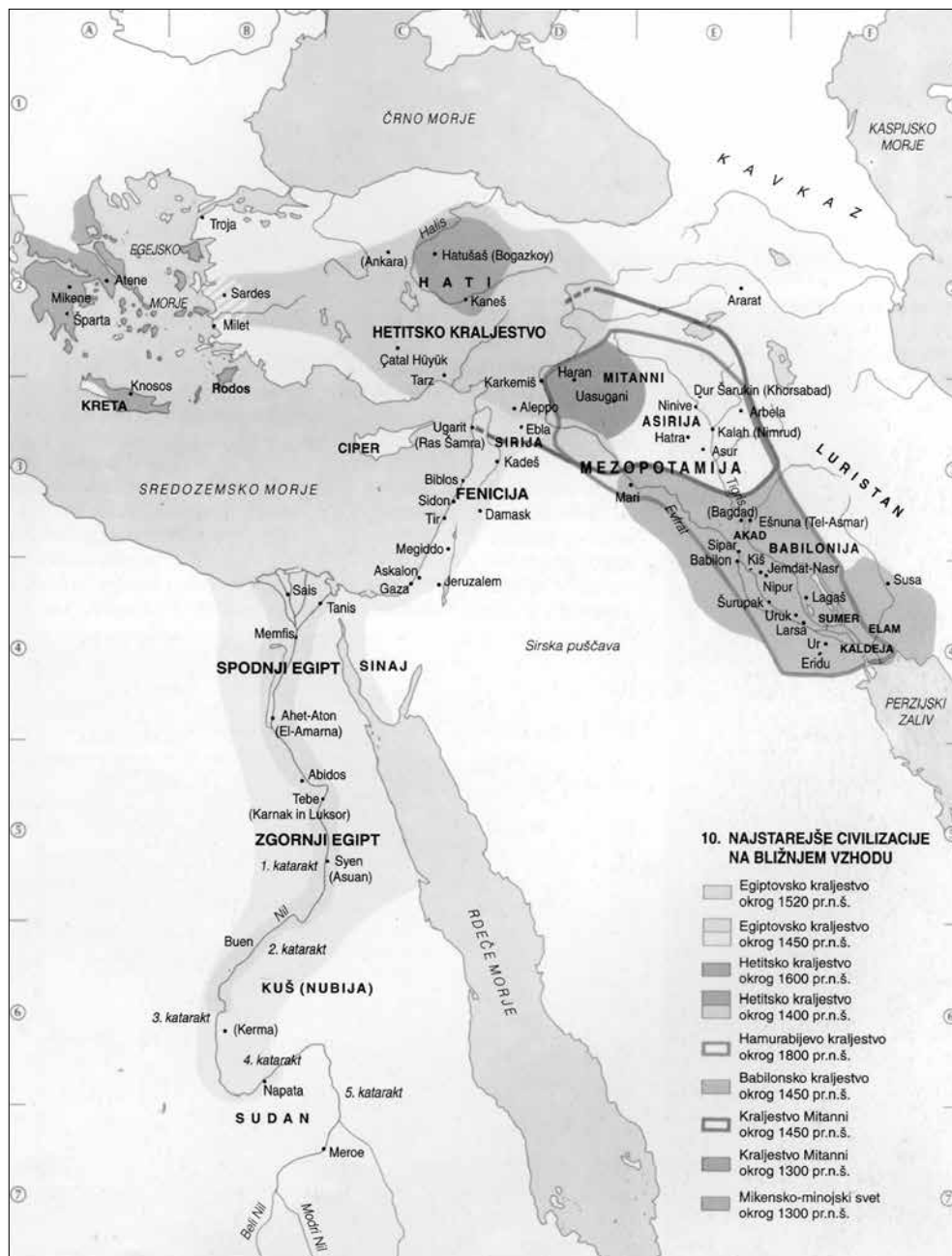
SKRIVNOSTNI HETITI – OD KOD SO PRIŠLI?

Po tradicionalni legendi, ki jo je povzel že Herodot, je v Egiptu vzcvetelo memfijsko kraljestvo, Menes naj bi bil prvi faraon celotnega Egipta, ko mu je nekako med 3500 - 3300 pr.n.št. uspelo združiti vsa ljudstva nilske doline v enotno državo; s tem je uveljavil faraonsko avtoriteto na širšem ozemlju. Vzpodbudil je obsežna namakalna dela, da je pospešil poljedelstvo, na Sinaju je odprl vrsto rudnikov bakra, v Nubijo je poslal zlatokope ter iz Libanona dal dovažati cedrovino... Čeprav sta prvi dve dinastiji faraonov imeli sedež v Thisu v zgornjem Egiptu, je Menes, iz tretje dinastije, dal zgraditi mesto Menfi, okoli dvajset kilometrov od današnjega Kaira, na levem bregu razvejanja nilske delte, na zemljišču, iztrganem reki s pomočjo velikanskega jezua, imenovanega »Beli zid«, po katerem je Menfi dobil ime »Mesto belega zidu«. Tedaj so v Mezopotamiji šele nastajali pogoji za ustanovitev kraljestva v Lagašu, ki je zaživelo šele petsto let kasneje. Pač pa so na Kreti že s pridom uporabljali bakrena orodja in opazen je bil hiter napredek, dasi je do palač v Knososu in Festu manjkalo še tisoč let. Na Balkanski polotok naj bi začeli polagoma, a vztrajno prodirati Indoevropejci, za katere se je kasneje razširilo ime Heleni in še kasneje Grki. Takšno sliko dobimo iz standardnega zgodovinopisja.

Kaj pa se je tedaj dogajalo v Mali Aziji in kakšen je bil tamkajšnji razvoj?

Anatolija je prvotno grško ime, s pomenom 'sončni vzhod', za polotok vzhodno od Egejskega morja, ki ga danes imenujemo tudi Mala Azija. Za naše razmišljanje je smotno, da začnemo précej s Hetiti in če na kratko povzamemo, naj bi stvari bile takele. V enem od plodnih podolji, na obrobju sicer hladne in pustinske anatolske planote, natančneje, vzdolž reke Halis (danes Kizilirmak), so okoli leta 2500 pr.n.št. živeli Hetiti ali Khati, katerih zgodovina še vedno buri duhove in je kljub naraščajočemu zanimanju še v dokajšnji meri nerazkrita.

Hetitska civilizacija je ena poslednjih, ki je začela razkrivati svoje skrivnosti, v katero jo je zavil zgodovinski razvoj pred približno tremi tisočletji, saj se je o njej začelo govoriti šele po Napoleonovi ekspediciji v Egipt, ko je Champollion s svojim postopkom branja hieroglifov omogočil razvozlanje dragocenih napisov Ramzesa II., ki so jih vklesali po njegovi (zelo dvomljivi) zmagi nad Hetiti pri Kadešu ter so jih našli v zbirki iz Tel el-Amarna. Odtlej se je razplamtelo hlepenje po globljem poznavanju zgodovine in civilizacije tega ljudstva. To je kasneje privabilo na anatolska višavja številne odprave. Vendar so prišle prve zanesljivejše novice šele 1906, po izkopavanjih

Najstarejše civilizacije na Bližnjem vzhodu – okoli sredine 2. tisočletja pr.n.št. – upoštevati je treba, da se je v stoletjih pred tem in po tem marsikaj dogajalo in spreminjalo! (Povzeto po: Zgodovinski atlas sveta, MK, Ljubljana, 1994)

latinsko besedo za jantar, 'succinum', je mogoče izvajati iz akadščine: 'šiknum' = usedlina, sediment ...

Izročilo govori o germanskih rodovih, ko so prvič pridrli s Tevtoni in Kimbri z daljnega severa na evropski jug. In ko so se Rimljani pod vodstvom Maria spoprijeli z Ambroni kot predstražo Tevtoncev, so bili v njegovih prvih vrstah Ligurci, ki so na sovražnikove bojne krike odgovorili z enakimi izrazi, saj so se spominjali lastnega davnega imena: *Ambroni*. Danes [na osnovi akadščine] vemo, da je izvirni pomen te besede 'močvirsko ljudstvo'... kot najdemo po Italiji, Franciji hidronime: *Ambra*, *Ambre*, *Amber* itd., vse v pomenu 'močvirno ozemlje'.«

Ta povzetek Semeranovih izhodiščnih misli naj nam služi kot ilustracija njegovega znanstvenega pristopa in metode. Semerano se kritično loteva klasifikacije jezikov, za katere pravi, da so tri najpomembnejše:

Prva je morfološka, ki jo je uvedel Friedrich Schlegel in izboljšal njegov brat August Wilhelm: Posnema tim. 'organske jezike' s fleksijo, ki daje 'bogato in plodno bero', vendar sufiksi, obravnavani ločeno in posebej, kot da nimajo nikakršnega pomena. To, da obstajajo 'prazne besede', je v nasprotju z organskostjo te teorije. Ali niso prazne le za nekatere lingviste, ki ne razumejo drugačnih povezav, se sprašuje Semerano.

Druga klasifikacija je **psihološka**, ta je mrtvorojeno dete, saj je spodletela obdelava enega izmed živih jezikov, ki jo je opravil njen najvnetejši zagovornik F.N. Finck, zato jo je sam opustil.

Tretja išče **genealoške afinitete** na osnovi morfoloških (oblikovnih) in fonetskih (glasovnih) elementov, vendar je uspešna le v omejenem obsegu. Za širše možnosti raziskav je treba dognati prvotni pomen stare besede, v kateri je zapečaten izvirna intuicija.

Jezikoslovci se lotevajo klasifikacij jezikov z napačno optiko. Kar je za indoevropske jezike predzgodovina, je za akadščino, sumerščino in egipčanščino dobro dokumentirana, pisana zgodovina!

Indoevropska paradigma

Povsem ne presenečajo temu nasprotni poskusi, podobni tistemu, ki se ga je lotil L.Heilmann (»*Camito-semitico e indoeuropeo, teorie e orientamenti*«, Zuffi Ed., Bologna, 1948), da bi tudi hamitsko-semitske jezike uvrstil med indoevropske. Ni ostal osamljen; na različne načine so mu sledili ali ga dopolnjevali drugi, kar se v določeni točki utegne pokrivati s tezo o skupnem – nostratičnem – prajeziku. Vendar bi bilo to prehitro in preveč poenostavljeno sklepanje, vsaj kar zadeva evolutivno spremljanje njihovega razvoja. Ne more nas zadovoljiti zgolj obstoj neke davne skupnosti ali celo njena enotnost, ne da bi jo pospremili še skozi čas do današnjih dni. Zanima nas tudi, kaj se je dogajalo vmes, ne da bi pri tem oporekali morebitni primarni homogenosti, zaključuje Semerano, ki obravnava maloazijsko področje še posebej podrobno. Pri tem se drži nekaterih časovnih izhodišč, katerim se ne more izogniti noben historični sistem. Prvi naval t.i. Indoevropejcev v Malo Azijo postavlja po prevladujočem mnenju v 25. st.pr.n.št. (še natančneje navaja: okoli 2450 pr.n.št.), izogne pa se opredelitvi

POVEZAVE MED HETITI IN PAFLAGONSKIMI VENETI

Vincent C. Pigott v svojem prispevku o bližnjevzhodni arheometalurgiji (COO, str. 161-162, *Near Eastern Archaeometallurgy: Modern Research and Future Directions*) trdi: V 2. tisočletju pr.n.št. je potrjena znatna proizvodnja železa v Kolhidi, to je današnja Gruzija na Kavkazu, ki je bila v neposredni sosesčini s Hetitskim imperijem, čeprav Hetiti niso nikoli dejansko nadzorovali Pontske obale, niti niso nikoli razširili svoje države nad Kolhido.

Ker je dobro znano, da so bili Kaški, Gaški na črnomoškem nabrežju Hetitom smrtni sovražniki in so neprestano vdiral na hetitsko ozemlje, izgleda očitno, da je bila osrednja hetitska država v bistvu celinska (le njeni konfederati so bili ob morjih), skoraj na nobeno stran Hetiti niso prišli sami in neposredno do morja, razen morda pri Troji, za katero so imeli Hetiti svoje ime *Vilusa, Vilius* ipd., ki sicer spominja na Ilion.

Kaj lahko ugotovimo na osnovi jezika?

Tega vprašanja smo se že lotili in ga sedaj lahko nadaljujemo. Eno mnenje zagovarja A. Gluhak (GLU), da so bili Trojanci iz 18.-12. st.pr.n.št. (to je do trojanske vojne) potomci zahodnih Hetoluvijcev, kar naj bi dokazovala ohranjena imena osebnosti in krajev. Drugi oporekajo, da tega ne moremo z gotovostjo trditi, da pa naj bi v Troji vsekakor govorili enega od indoevropskih anatolskih jezikov. Spet tretji menijo, da je **trojanska vojna poslednji spopad Hetitov z Grki pred zatonom hetitskega imperija**, torej bi bili tudi Trojanci Hetiti ...

Nekoliko bomo prehiteli dogodke, vendar je to koristno za lažje razumevanje zapletenih okoliščin, in skicirali dogajanje ob propadu hetitskega imperija, ki naj bi doseglo vrhunec s trojansko vojno.

Arheologi opisujejo tisti nenavadni čas z naslednjimi besedami:

Propad hetitskega imperija v Anatoliji in Siriji je spremljalo uničenje urbanih središč, med temi izstopata Hatuša in Ugarit, o čemer se lahko prepričamo tudi s tem, da je v ruševinah mest najti klinopisne arhive, ki se odrezavo končujejo prav s tem razdiralnim časom. Nastopilo je dolgo mračno obdobje, ki je zajelo celotno območje, za katerega je značilno skoraj popolno pomanjkanje notranjih pisnih virov, ki ga ne morejo nadomestiti redka poročanja iz sosednjih držav. Na arheološkem zemljevidu naselbin so opazne znatne prekinitve: železnodobna središča niso tista iz bronaste

okoli leta 1000 pr.n.št. – na mejah 'dežele Hatov' so se pojavili Aramejci. Njihov prodor v Sirijo, okronan z ustanovitvijo lastne države, je predstavljal neznošen pritisk na oslabele anatolske preostanke, ki so se tako ali drugače prilagodili nastalemu položaju, kar je zaslediti v vesteh, kjer je govora o deželah in kraljih 'Hatov in Aramejcev'. Tudi Stara zaveza prinaša nekaj skopih vesti o tem zapoznelem sirsko-hetitskem državnistvu v zatonu; kralj Salomon je trgoval z 'vsemi kralji Hetitov (*HTYM*) in vsemi kralji Aramejcev'. Prav imena posameznih dinastov, ki jih je zaslediti v različnih zapisih še dolga stoletja, pripovedujejo o nekdanji hetitski veličini, ki se je ohranjala preko prastarih družin po vsem Bližnjem vzhodu še dolgo potem, ko se je o hetitski državi skorajda izgubil vsak spomin.

Vmes se je dogajalo marsikaj, ki priča o razburkanem času, tako so v 7. st.pr.n.št. pridrli Skiti čez ta ozemlja vse do Egipta in se tam zadržali celih osemindvajset let, o čemer pa obstaja tako malo podatkov, da je težko oceniti, kolikšen je bil njihov vpliv na razmere v širšem območju ter v samem Egiptu in državah Mezopotamije, čeprav si ni mogoče zamisliti, da je vse minilo brez posledic, ki jih bolj slutimo ali rekonstruiramo iz kasnejših dogajanj, kakor pa bi mogli sestaviti jasnejšo podobo.

Dalj od tega se v okviru tega pisanja ne bomo spuščali, saj je naš namen proučiti položaj Venetov v odnosu do Hetitov oziroma hetitskega imperija. Ker je prva omemba Venetov v zvezi s Homerjevim opisom Trojanske vojne, se moramo lotiti prav te.

Trojanska vojna

Nikakor ne moremo dobro razumeti etnične slike hetitske Anatolije, če ne ugotovimo, da je obstajala v njihovi soseščini v poznem 3. in skozi celotno 2. tisočletje pr.n.št. še neka druga pomembna indoevropska jezikovna skupina. Po enem od scenarijev se je na severozahodu Anatolije pojavilo ljudstvo, ki je govorilo neko predobliko jezika, ki bo postal kasneje grščina; večidel teh ljudi se bo pozneje premaknil v Grčijo, toda ne vsi, nekaj jih bo ostalo. Če sprejmemo to teorijo, so razumljive predpostavke o zgodnjih grško-hetitskih stikih v Troadi ter nakazuje, da trojanska vojna, kot jo poznamo v Homerjevi grški inačici in jo po nekakšni vztrajnosti datirajo okoli 1200 pr.n.št., ni bila spopad med tujima svetovoma Grčije in Anatolije, pač pa 'državljanska vojna', ob domnevi, da so tudi Trojanci govorili grško ali protogrško. S tem bi lažje razumeli, čemu je bila Troja tako zelo pomembna v grški tradiciji ter razloži številčnost osebnih odnosov med Grki in Trojanci, ki jih najdemo tudi v Homerjevih epih, kakor tudi lahkoto s katero so občevali med boji in se pogajali, veliko bolj kakor to dovoljuje poetična svoboda. Ali res vemo od kod grščina in kakšna je bila protogrščina? Najobičajnejša razlaga, da so jo prinesli priseljenci obenem s svojevrstno lončevino, 'minijsko keramiko', okoli 1900 pr.n.št.; zelo podobno lončevino iz približno istega obdobja so našli v Troji VI. Nekateri razlagajo, da je to posledica dvokrake grške migracije od nekod s severa, en krak se je usmeril neposredno v Grčijo, drugi krak v zahodno Anatolijo, ti poslednji naj bi torej tudi govorili protogrščino. Na veliko smolo zagovornikov te teorije, arheologi niso mogli najti sledu o 'minijski keramiki'

Toda ni zadostovalo, dokler pomembni proučevalec tega jezika, Čeh Bedrih Hrozný, ni leta 1910 postavil trdnejšo domnevo, ki so jo pred njim drugi zavračali, da je hetitščina=nešitščina indoevropski jezik, kar je potem nenavadno pospešilo njeno dešifriranje. A se je začelo zapletati, ko so zbegani jezikoslovci naleteli tudi na ploščice, ki jih niso mogli razvozlati niti s hetitščino; Švicarju Emilu Forrerju se je 1919. posrečilo razločiti kar šest drugačnih jezikov, na splošno opredeljenih po oblikah prislovov: huritščina (*hurlili*), hatijščina (*hattili*), luvijščina (*luwili*), palajščina (*palaumnili*), sumerščina in končno jezik, za katerega so domnevali, da so ga govorili mitanijski kralji. Prav ti 'manjšinski' jeziki' na nek način pojasnujejo, zakaj je bila akadščina tako trdoživo v uporabi, saj je služila za sporazumevanje; podoben problem so imela zgodnja grška plemena, njihova narečja so se med seboj toliko razlikovali, da je bil nujen nekakšen sporazumevalni jezik – *koine*.

Težave z branjem tablic še do danes niso povsem odpravljene, težave se začnejo z določanjem vrednosti znakov hieroglifskih besedil po vsej Anatoliji in Siriji; najstarejše je s pečata kralja Kizzuwadne, Isputaša, iz 16. st.pr.n.št., večina pa izhaja iz časa med 13. in 9. st.pr.n.št. Preseneča, da se proti koncu hetitskega imperija množe hieroglifski napisi na spomenikih, kar si razlagajo, da je bil tak način zapisovanja primernejši za javno poudarjanje in hvaljenje kraljevih zmag in zaslug, kar zasledimo tudi v Egiptu. Po propadu hetitske države skoraj povsem izginejo tudi hieroglifski zapisi na ploščicah, ohranjajo pa se na spomenikih v tistih predelih bivšega imperija, kjer so se obdržali kot lokalni oblastniki posamezni člani hetitske dinastije.

Ploščice so pomemben vir za hetitsko zgodovino v drugi polovici bronaste dobe, za katero je značilno, da je bila Anatolija obsežen in raznorodni sklop kraljevin, zvez, plemenskih skupnosti, tako različnih med seboj po velikosti, etnični sestavi in politični organiziranosti.

Položaj paflagonskih Venetov

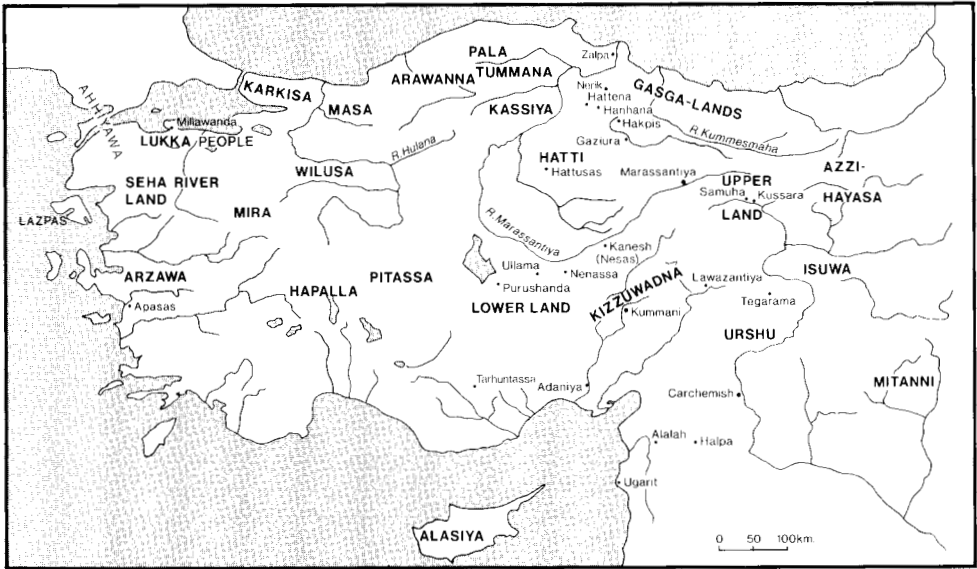
Kakšen je bil položaj paflagonskih Venetov v tem hetiskem državniškem konglomeratu?

Ali bi katerega od 'manjšinskih jezikov': huritščino (*hurlili*), hatijščino (*hattili*), luvijščino (*luwili*), palajščino (*palaumnili*), sumerščino ali jezik, za katerega so domnevali, da so ga govorili mitanijski kralji, identificirali s paflagonsko venetščino?

Če izhajamo iz Homerjevih imen venetskih mest v Paflagoniji, je mogoče vzpostaviti nekakšen odnos z območji Pala, Tumana, Arawanna in Kassiya, ob tem, da naj bi v kraljevih hetitskih arhivih identificirali 'manjšinske jezike': huritščino (*hurlili*), hatijščino (*hattili*), luvijščino (*luwili*), palajščino (*palaumnili*), sumerščino ter mitanijsčino. Zemljepisno očitno najbolj sovpadata območje Pala in jezik palajščina – toda ali to vzdrži kritično presojo?

Zgoraj smo se že vprašali, kakšen jezik so govorili Trojanci? Eno mnenje zagovarja A. Gluhak (GLU), da so bili Trojanci iz 18.–12. st.pr.n.št. (to je do trojanske vojne) potomci zahodnih Hetoluvijcev, kar naj bi dokazovala ohranjena

Na paflagonskem ozemlju, kjer so v času trojanske vojne živeli (V)eneti, so obstajale države: Pala, Tumana, Arawanna in Kassiya; po mnenjih ene strani je bila takrat Wilusa globlje v notranjosti, čeprav jo druga stran enači s Ilionom/Trojo, kot je videti na naslednji sliki (zemljevid iz MAC str. 39).

Različica umestitve Wiluse na področje Iliona/Troje (MAC str. 38); primerjava z zgornjo različico po mojem mnenju dopušča domnevo, da se je tekom stoletij spreminjal obseg države Wiluse, Iliona/Troje, torej ni šlo le za eno samo mesto, to – Troja/Ilion – je sicer bilo njeno utrjeno središče, ki so ga Grki najbolj vztrajno napadali.

imena. V likijskem-B jeziku pomeni *trujeli* »trojanski«, torej so govorili enega od anatolskih 'manjšinskih jezikov'. Drugi so hoteli videti v hetitsčini proto-grščino, pa da so Frigijci ipd.

Zakaj je ep poimenovan Iliada in ne Troiada?

Morda je ključ prav v tem izzivalnem vprašanju, čemu je Homer poimenoval svoj monumentalni ep *Iliada* in ne *Troiada*?! Ne le v vseh časih popularno, tudi v strokovnih krogih je ime Troja veliko bolj znano in razširjeno od Iliona, čeprav je *Iliada* temeljni vir za antično védenje o tem mestu in o trojanski vojni. Obstaja kakšen razumen razlog tako za prakso od antike sem, kakor za Homerjevo odločitev poimenovati epos o trojanski vojni po *Ilionu*?

Strabon pravi v svoj Geografiji (STR XII, 8, 6):

»Soglasni smo glede dejstva, da antična mesta govore o izvoru svojega imena.«

Strabon tudi zapiše (STR XII, 7, 6), da je po trojanski vojni sledila grška kolonizacija, vdori Tercevcv (ljudstvo iz osrednje Azije), Kimercevcv (z območja okoli Azovskega morja), Lidijcevcv (po asirsko Ludu; trojanskih sosedov iz severozahodnega dela osrednje Anatolije), tem so sledili Perzijci, za njimi Makedonci in končno še Galci. Ta dogajanja so vse pomešala in zmedla. Pomanjkanje zanesljivih védenj ne izhaja zgolj iz teh sprememb, pač pa k temu prispevajo tudi neskladja med zgodovinarji, ki o isti stvari različno poročajo: nekateri imajo Trojance za Frigijce, tako pišejo tragedi, drugi Likijce imenujejo s Karijci itd. Trojanci, ki so se iz skromnih začetkov okrepili do take mere, da so postali kralji kraljev, so ponudili pesniku in njegovim komentatorjem razlog za razpravljanje, kaj naj sploh imenujemo Troja; vendar sem ne sodijo Paflagonija, niti ne Karija ali obmejna Likija. Dejansko poimenuje Trojance vse, ki so se bojevali skupaj z njimi: medtem ko njihove sovražnike imenuje Danajci in Ahajci. Tako Strabon!

Tista, da so postali Trojanci 'kralji kraljev', je – po mojem mnenju – Strabonova nekam krepka trditev: je s tem (nevede) mislil na Hetite?! V času rasti Troje je bili hetitski imperij na višku svoje moči in obvladoval ne le Anatolijo pač pa imel vpliv na širšem območju. Če se mnogi poznavalci strinjajo, da je trojanska vojna nekakšen obračun Grkov s hetitskim kraljestvom, potem je Troja bila le sprednja straža ali zahodno oporišče Hetitom in s tem sestavni del kraljestva, ne oziraje se na to, kaj vse se je v stoletjih pred tem dogajalo in če so se Trojanci poskušali politično osamosvojiti, se gospodarsko otresti osrednje oblasti, ki jim je nedvomno jemala del dobička od trgovine in pristojbin za prehod skozi ožino med Črnim morjem in Egejskim morjem. Prav ta Strabonova trditev, da so Trojanci postali 'kralji kraljev' jih po mojem prepričanju, poleg drugih indicev, uvršča v krog Hetitov.

Meandrij poroča, na njega opozarja tudi Strabon (STR XII, 3, 25), da so prišli Veneti z ozemlja Belih Sirijcevcv (!) na pomoč Trojancem, v vojni preživeli pa so se skupaj z nekaterimi Tračani (prav tako trojanskimi zavezniki) umaknili na zgornji Jadran,

medtem ko so oni Veneti, ki se niso udeležili vojne, postali Kapadočani. Tračani so izvorno z vzhodnega Balkana – če pa so bili največji narod za Indijci, kakor namigujejo antični pisatelji, so morali zasedati še veliko večje ozemlje, med katerim je bilo tudi tisto v severnem loku do Karpatov in vzhodne Panonije. In če so se ubežni Veneti umikali s Tračani, so skoraj zanesljivo šli z njimi prvo na vzhodni Balkan – Tračani so seveda šli 'domov'! Tudi Karel Oštir je med tistimi, ki so Tračane smatrali za nekakšne predhodnike Slovanov (glej *Megalitski jeziki*), podobno razmišlja Mario Alinei v teoriji kontinuitete. Strabon pribija, da naj kot potrditev ostanka Venetov v Anatoliji služi dejstvo, da se v vsej Kapadokiji ob Halisu, to je tisti, ki leži vzdolž Paflagonije, govori dva jezika in uporabljajo paflagonska imena ... Zgovorna je še naslednja navedba (STR XII, IV, 4): Težko je razpoznati meje med Bitinijci, Frigijci in Mezijci, prav tako med Dolijani (*Dolionon*) iz Kizika, Migdonci in Trojanci; strinjamo se o dejstvu, da vsako od teh ljudstev predstavlja samostojno pleme... Toda ločiti jih je težko. Vzrok so prišleki, ki so bili barbari in vojaki, ter niso stalno prebivali na zasedenem ozemlju, živeli so kot klateži, enkrat so oni pregnali dotedanje prebivalce, drugič so jih slednji spet odgnali.

Le malo kasneje Strabon sporoča še eno pomembno dejstvo (STR XII, IV, 6): Spomin na davne čase sugerira določeno razporeditev [anatolskih] ljudstev. Vendar je današnja stvarnost [to je v času njegovega življenja okoli začetka našega štetja] drugačna, spremembe so v dobršni meri preobrnille nekdanje stanje: sčasoma so prevzeli oblast drugi in nekatera ljudstva so se med seboj spojila, druga pa razdvojila. Tako so po padcu Troje Frigijci in Mezijci prevzeli pobudo, njim so sledili Lidijci skupaj z Ajolci in Jonci, nato so prišli Perzijci in Makedonci in **končno Rimljani, pod njihovo oblastjo so naštetja ljudstva že skoraj povsem izgubila svoje jezike in imena, k čemur je še pripomogla predrugačena teritorialna porazdelitev.**

Ker je od trojanske vojne do rimskih osvajanj (do časa, ko je pisal Strabon) minilo tisoč in več let (!), je povsem razumljivo, da je bila že zanj zelo težavna rekonstrukcija nekdanjih dogodkov.

Ilion – podrejeno ime

Poglejmo že omenjeni niz imen za običajno uporabljani **Ilion**, ki je drugotno ali celo prvotno (!) ime za najpogosteje uporabljano **Trojo** (hetitsko *Taruisa*). V različnih virih je hetitsko (**W**)*ilion* še najbližje Ilionu, medtem ko v *Vilusa*, *Vilios*, *Wilusiya*, *Wilusa*, (*W*)*ilios* zaznavamo koren *-il-* in nas moti začetni *v-*, ki pa kaže podobno težnjo, da odpade, kakor v primeru Veneti=Eneti, spričo česar bi smeli domnevati, da je bilo izvorno hetitsko ime z začetnim *v-* ali *w-* torej ena od različic: *Vilusa*, *Vilios*, *Wilusiya*, *Wilusa*, (*W*)*ilios*, pogrčeno pa se je preko (*W*)*ilion* razvilo v Ilion.

Ker so nam s slovenskega ozemlja znani toponimi Velesovo (naselje na Gorenjskem SZ od Cerkelj), Veles/Velez (ob Vardarju v Makedoniji, omenjeno že v 2. st.pr.n.št.), Velež (gorovje v Hercegovini), Velenje; pa bog Veles/Volos (bog plodnosti, skotji bog, bog živinoreje-bogastva, temu Semerano najde akadsko soznačnico (*w*)*elsu* 'ploden,

in hrbtom; sprednji, izbočeni del hrbta pri nekaterih živalih, pomensko sorodno je rusko *kom*, *komok* 'šara', *komitb* 'zvijati', *komšitb* 'zvijati, stiskati', ukrajinsko *kim*, *komu* 'šara'; nekaj zvitega, srbsko in hrvaško *kom*, *koma*, *komina*, *kominja* 'tropine; ostanki stiskanja-stisnjenci' ipd., lotiško *kams* 'gruda, gruča'; zraven prištevajo še češko in slovaško *kmen* 'deblo, čok'; povezljivo z *okom*. Vse navedeno funkcionalno povsem ustreza *komatu* in etimološko smiselno razloži izvor te besede, ko je bilo treba nekaj dati, oviti, odebeliti, obložiti okoli konjskega vratu – *koma*!

Jahati, z mnogimi izpeljankami, enako ali podobno v drugih slovanskih jezikih; to je prvotno iz *eti, *edo* k *iti*, *ido* in pripono *-cha-* ali podobno, cerkvenoslovansko *jachati*, *jachajo*; tudi 'potovati', pohajati!

Jezditi, splošnoslovanski termin, praslovansko *ezda, najbolj verjetno izvedeno iz **e(d)ti*, *edo, ali *jasda iz *jasati < *jahati*, cerkvenoslovansko *jažda*.

Že to temeljno besedišče v zvezi s konjerejo nedvomno kaže na izvirni razvoj slovanskih osnov za specifične funkcije iz splošnih indoevropskih besednih korenov, zato je mogoče reči, da se je konjereja pri Slovanih razvijala od samega začetka avtonomno, čeprav ne izolirano od širše okolice in je del teh izrazov prešel tudi v druge sosednje jezike, vlučno z nemščino in latinščino.

Ker se je skozi 19. in 20. stoletje utrdilo učenje, da so barbarski zakarpatski Slovani v srednjem veku preplavili pol Evrope in so tako prišli v stik s civilizacijo, kar jim je omogočilo prevzeti poleg vseh kulturnih dosežkov 'zahodnega sveta' tudi besedišče, a ne le za civilizacijske dobrine, izposojali naj bi si celo izraze za stvari, ki so tipične za barjanski svet Pripjatskih močvirji, kot npr. *bičje*. Zato sodobne teorije, kakršna je teorija kontinuitete, ki postavljajo stvari na glavo – ali bolje rečeno – na pravo mesto, razumljivo povzročajo nelagodje in odpor med 'ustaljenimi delavci', ki so pretežno gradili svoje strokovne kariere na izhodiščih izpred dvesto let. A preobrat v razmišljanju se ne tiče le Slovanov, in spričo tega je zadeva še zagatnejša, pač pa izvora in razvoja Indoevropejcev nasploh.

Najnovejše teorije

Prav nič nas ne sme iznenaditi, če je v 'enigmi o Indoevropejcih' tudi kontrovezno vprašanje o genezi Grkov, kar je pred kratkim še podžgal Janos Makkay s svojim delom o izvoru Protogrkov in Protoanatolcev (MAK), *Origins of the Proto-Greeks and Proto-Anatolians from a common perspective*; ker sodi v skupino znanstvenikov, ki predstavljajo od standardnih drugačne poglede na prazgodovino. Zdi se mi umestno, da si ogledamo njegova izvajanja, ki jih začenja z izzivalno ugotovitvijo, da naj bi bilo v grškem besednjaku veliko neindoevropskih besed, takih naj bi bilo nič manj kakor 80%. Ob tem se spomnimo na Semerana, ki je izdelal obsežno etimologijo grških in latinskih besed, ki nosijo oznako 'izvor neznan', ter našel razlago v akadščini – on jih je podrobno obdelal nad tri tisoč za grščino in toliko za latinščino, čeprav te niso vse. Tudi Makkay meni, da je večina takih besed od predgrških Sredozemcev, zgodnjih Semitov ter drugih substratov ter adstratov, pri čemer se sklicuje na dela M. Daviesa

idejnega ozadja celotnega žarnogrobišnega gibanja so Filistejci pomembno potrdilo stroge, a k ljudstvu obrnjene ureditve... Oznanjevalci prodora žarnogrobišne omike v slovenski prostor so številne zakladne najdbe iz zaključne bronaste dobe...ki jih postavljajo v 13. st.pr.n.št. in nakazujejo prvi udar žarnogrobišnih ljudi proti Vzhodnim Alpam.« Kljub, po mojem mnenju nekaterim naivnim izrazom in poenostavljenim označbam (gusarji ipd.), ki so posledica razumevanja prazgodovine v smislu 'velikih selitev narodov', ali celo, da je v vsega nekaj desetletjih pretežni del Evrope spremenil navado pokopov ipd., da gre za revolucijo, pretrese ipd., kar je sodobna arheologija v marsičem presegla, pa se stališče Petruja v bistvu ujema z Woolleyevimo navedbo, da 'daje lužiška kultura neposredno podlago staroslovanski omiki', oziroma pri Devotu, da širjenje etničnega imena Veneti ustreza velikemu območju, na katerem so se z večjo ali manjšo hitrostjo in krepkostjo razširila žarna polja, s čimer je vzpostavljena relacija Slovani=Veneti.

Jezik

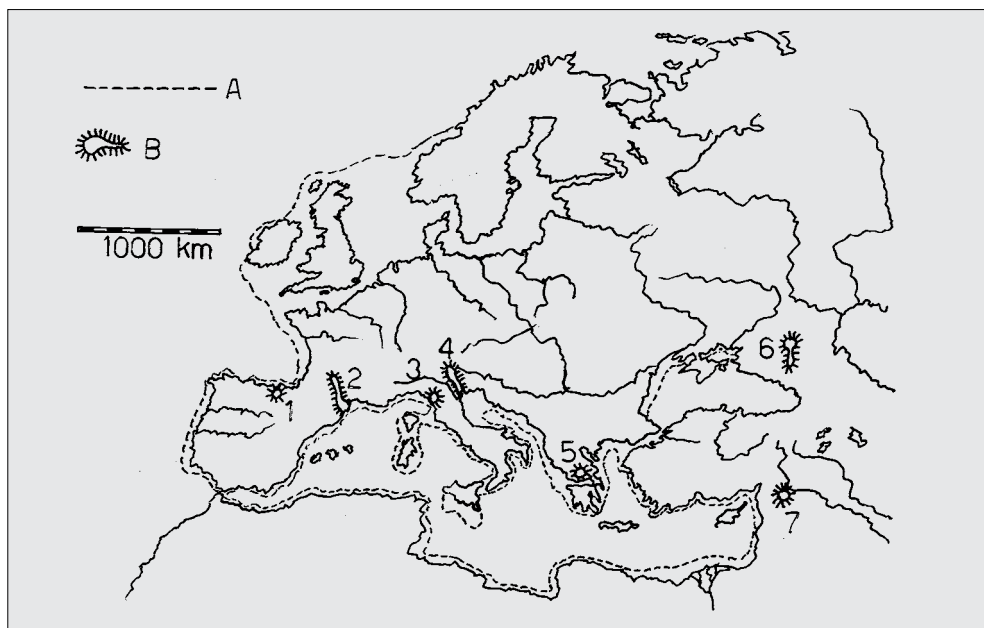
Po Devotu je poseben **problem venetščine, da je razpoznavna samo v evganski Benečiji** (Venezia Euganea) (PEL str. 250) in ne na drugih krajih obsežnega ozemlja, kjer se zgodovinsko pojavlja ime Veneti. Po njegovem mnenju, bi morali spremeniti način gledanja in zgodovinsko postaviti širitev etnika ne kot razločevanje, niti kot identifikacijo, ampak kot predvidevanje o znanju venetščine v osrčju samega širjenja indoevropceizma (to je potekalo stoletja, z žarčenjem jezikovnih novosti v kronološko ločenih fazah: s te točke gledanja, ni nujno, da prihod etnika Veneti sovпада z uveljavitvijo določene vrste jezika na enaki kronološki ravni s tisto, ki je prišla v Benečijo/Veneto in se je nadaljevala v venetskih napisih); to se mi zdi povsem logično, če se je dogajanje raztegnilo na zelo dolgo obdobje, ko se je medtem jezik spreminjal, kljub določenim jezikovnim problemom, ki jih še ne znamo pojasniti, pa je po Devotovem mnenju arheološko potrjena kulturna povezanost z žarnimi polji. Toda Devoto je s to formulacijo: »... predvidevanje o znanju venetščine v osrčju samega širjenja indoevropceizma ...« zadrhl v zelo fundamentalno vprašanje: So bili Veneti jedro Indoevropcev?

Če prav razumemo Devota, meni, da je bilo več valov širjenja Indoevropcev (katerih pradomovina je po njegovem mnenju Panonska nižina ali osrednja Evropa v širšem smislu) in prihod prvih Venetov v Benečijo ni obenem tudi začetek uveljavljanje venetščine, kakršno poznamo iz raznih napisov. Posledično tako gledanje nič ne razrešuje, pač pa ustvarja nove zaplete, saj se postavlja najmanj vprašanje, kdo naj bi bili 'prvi Veneti' in kakšen je bil njihov jezik, ter kdo so bili 'drugi Veneti' nekaj stoletji kasneje, ki naj bi bili prinašalci venetščine, kakršno poznamo z arheoloških najdb?! Če velja njegov zaključek, da je arheološko potrjena kulturna povezanost z žarnimi polji, za katero smo že zgoraj navedli meritorna mnenja, da je v osnovi slovanska, potem nismo daleč od sklepa, da so najmanj 'drugi Veneti' bili Slovani. Vsekakor pa ni najti pravih argumentov, da bi ločevali Venete na 'prve' in 'druge', pa čeprav bi res prišli v dveh valovih, gre v bistvu za isto ljudstvo, tudi če je tekom nekaj

ZAKLJUČEK

Za obdobje prihoda 'afriškega človeka' – *homo sapiens sapiens* – na severno obalo Sredozemlja, se mi zdi spričo nazornosti (ne da bi zanemarjal dela drugih genetikov: Luigi L. Cavalli Sforza, Anthony Edwards, A. J. Ammerman, Paolo Menozzi, A. Silvana Santachiara-Benerecetti, Alberto Piazza itd.) uporabiti izsledke mitohondrijskih raziskav Bryana Syksa.

Nihanje povprečnih letnih temperatur od zadnjega obdobju paleolitika do neolitika, z močnimi vmesnimi podhladitvami, ki so vplivale na življenje sprva Neandertalca, potem pa tudi na prednika sodobnega človeka, ki je začel prodirati iz Afrike med prvo otoplitvijo pred nekako 40.000 leti. Nato je sledil drugi poledenitveni sunek;

Po Bryanu Syksu (*Seven daughters of Eve*): Zemljevid paleolitskih prvih naseljencev modernega človeka v Evropi na osnovi mitorhondrijskih analiz.

Legenda:

A – morska obala med poledenitvijo

B – območja poselitve:

1 – Velda, 2 – Helena, 3 – Tara, 4 – Katarina, 5 – Uršula, 6 – Xenia, 7 – Jasmina

Neandertalec je izumrl, sodobni človek pa je moral preživeti dolgo obdobje – okoli 15.000 let – v surovih pogojih ponovne 'ledene dobe'. Zelo verjetno se je takrat močno skrčilo evropsko prebivalstvo, tudi naselitvena meja se je pomaknila na jug, prehrabne navade so se spremenile itd. Šele z otoplitvijo pred 10.000 leti se je začel ponoven razmah kultur in množitev prebivalstva.

Veneti v luči teorije kontinuitete

1. Po mojem mnenju je ključ za genezo Indoevropejcev območje Balkana in okoli Črnega morja pred zadnjo poledenitvijo (paleolitik) in po zadnji poledenitvi 10 000 let pr.n.št. (mezolitik, neolitik); črnomorski bazen je imel tudi med poledenitvijo milejše podnebje od celinske Evrope, saj morje načeloma uravnava toplotna nihanja. Takrat je sicer bilo Črno morje ločeno od Sredozemlja, povezano pa je bilo s Kaspijskim morjem, kar kaže na to, da je bil dotok velikih rek v ta zaprti sistem (Donava, Dneper, Dnester, Don, Bug itd.) in v Kaspijsko morje (Volga, Ahtuba, Ural itd.) dovolj močan, da je bila raven voda pred zadnjo poledenitvijo višja od današnje. Pač pa je v neolitiku Črno morje naraslo še za okoli pet metrov, kar imenujejo 'novo Črno morje' ali 'neolitski prestop', torej se je razširil obseg morskega nabrežja, zato je bila nova obala pomaknjena bolj proti celini, proč od današnje obale in je morje prekrivalo večjo površino kopnega, zlasti na ravninskem delu, medtem ko se pod gorami (Kavkaz npr.) zaradi strmejših bregov ni veliko spremenilo. Proti koncu paleolitika, tj. zadnje poledenitve – v času naseljevanja afriškega, to je današnjega človeka v Evropi – je bilo tudi Sredozemsko morje nižje celo do 50 m, ker so bile velikanske količine vode ujete v ledenikih, ki so prekrivali ogromne površine zemeljske oble, po otoplitvi pa se je gladina postopoma dvigala in sredozemske vode so se spojile s črnomorskimi. Spričo trdih podnebnih razmer so se tamkajšnja ljudstva zadrževala južneje, oziroma so prodirala severneje na celino le sezonsko kot lovci. Konfiguracija morskega dna Jadranskega morja pa je taka, da tudi pri 150 m nižji gladini od današnje ni bilo kopnega več kakor njegova polovica.

2. Okvirna shema dogajanja od poznega paleolitika (nekako od 40 000 let pr.n.št.) naprej, če upoštevamo dognanja genetike (Bryan Sykes, Luigi Cavalli Sforza, Anthony Edwards, Albert J. Amernan, Paolo Menozzi, A. Silvana Santachiara-Benerecetti, Alberto Piazza itd.) in teorijo kontinuitete, je po mojem mnenju možen naslednji scenarij:

- S Pirenejskega polotoka so se širili potomci 'Velde' (Protoiberici, Protobaski in druga ljudstva, ki jih sploh ne ali le slabo poznamo). Ti so bili v stiku s:
- potomci 'Helene' (morda Protokelti in sorodna ljudstva, ki so malo poznana ali so povsem izginila) na jugu Francije, in so postopoma težili proti severu, kot so dopuščale podnebne razmere; morda so iz stika med ljudstvi 'Velde' in 'Helene' nastali Protoiberokelti.
- Pod Alpami na obalah sredozemske Ligurije so se širili 'potomci Tare', ki pa jih je dokaj dolgo zadrževal lok močno zaledenelih Alp in so se pomikali bolj po zahodni obali Apeninskega polotoka navzdol. Proti zahodu so prihajali v stik s potomci 'Helene' in iz tega stika morda izhajajo Protogalci, s čimer bi bila vzpostavljena kasnejša povezava med Kelti in Galci. Potomci 'Tare' pa so proti vzhodu prihajali v stiku s:
- potomci 'Katarine' (morda Protoveneti) na področju (ki je sicer veliko kasneje) pripisano jadranskim Venetom, na veliko obsežnejšem ozemlju od današnjega, saj je bilo Jadransko morje še do polovice kopno (česar se podvodna arheologija sploh še ni lotila!); to zajema tudi vzhodno obrobje Alp. Ti so imeli

izgleda, eden odločilnejši. Vrnili ali povezali ali združili so se s sorodnimi jadranskimi Veneti, s katerimi pa so itak imeli vseskozi stike, o čemer pričajo tudi najstarejši antični pisci (legenda o argonavtih) – oziroma so Veneti predstavljali širšo prostorsko kontinuiteto. Če je po trojanski vojni res 'pobegnil' preostanek Venetov, ki so ušli grškemu uničevanju in pobijanju, so vedeli kam naj se zatečejo, niso šli v neznano ...

7. Veneti na zgornjem Jadranu so bili v stiku z lokalnimi, italidskimi (po definiciji Maria Alineija v njegovi 'teoriji kontinuitete', Italidi niso Italiki!) Medtiteranci, in s Sredozemci so bili prav tako blizu Veneti v Paflagoniji, zato se ne smemo čuditi, če je najti toliko sredozemskih besed, kamor prištevamo akadške kot semitski jezik (gl. *Jantarska pot*), tudi v slovenščini, ki je bila po teoriji kontinuitete v fizičnem stiku s sredozemskim svetom. Slednje gre delno pripisati tudi stikom med paflagonskimi Veneti – **Veneti iz Troje** – toda ne kot enkratnim priselitvenim dejanjem po Trojanski vojni (tudi če je res do tega prišlo), ampak dolgotrajnemu procesu.

Torej povzemimo: sledeč ugotovitvam tudi slovenskih uglednih jezikoslovcev (Karel Oštir, France Bezlaj, Tine Logar) lahko izpeljemo sinonime Veneti=Anti=Slovani, ter Semeranove in Sergijeve navedbe, se zdi dopustno domnevati, da Antenor izhaja iz korena *ant-*, kar je primerljivo z enim od slovanskih ljudstev Anti. Ker so Veneti in Tračani živeli v sosedstvu (Devoto, Oštir itd.), oboji pa so bili tako na Balkanu kakor v Anatoliji, ni odveč domneva, da izhaja Antenor od Antov. Antenor, razvito kakor *konj-konjar*, *meč-mečar*, *morje-mornar*; *stan-stanar*, a tudi *moder* (=modrec); hitro lahko odpravimo pomislek ob razliki v priponah *-or* in *-ar*, primerjaj *grah-Grahor*, pa *Šmohor*, *Bohor(ič)* itd. Obstaja sicer še zanimiva razlaga Gilferdinga (Davorin Trstenjak, *Letopis Matice slovenske*, 1875, str. 131), da bi Grki rekli Antenorju: 'mož Antov' – *Antes aner* ('Αντης άνήρ); sam Trstenjak pa dodaja še starocerkvenoslovansko *anty*, *onti* 'utva, raca'. S tem še nismo odgovorili od kod ime Anti, pač le, da je mogoč razvoj iz Anti v Antenor; sicer pa več o tem vprašanju v moji knjigi *Megalitski jeziki* (str. 163), kjer omenjam zaključek Karla Oštirja: »Ni izključeno, da je Antes najstarejši splošnoslovanski naziv za Slované«; in Franceta Bezlaja »... k etniku Venti, verjetno Veneti ali morda slovansko Anti.« Za izpeljavo iz etnika Anti v osebno ime Antenor lahko primerjamo sicer redko uporabljano npr. Hrvatar, Francozar ipd.

Sklepna misel

Winfred P. Lehmann (RAD str. 249): »Rekonstrukcija protoindoevropske, ki so jo izpeljali prvi proučevalci indoevropske, je trajala celo [devetnajsto] stoletje. Nekateri njihove ugotovitve so dopolnili v 20. stoletju; druge bodo morali še modificirati. Prvi del 21. stoletja bo moral biti posvečen analogni obdelavi predindoevropske ter opisu njene evolucije v protoindoevropsko. V sodelovanju z arheologi, zgodovinarji kulture in genetiki, bodo specialisti za proučevanje jezikov imeli dodatno nalogo rekonstruirati družbo in kulturo njenih govorcev.«

Prepričan sem, da je v tem smislu zapuščina Karla Oštirja nadvse dragocena in bi njena ustrezno obdelana predstavitev širši svetovni strokovni javnosti predstavljala pomemben prispevek k proučevanju predindoevropske – ali tudi, če uporabimo Oštirjev izraz, 'megalitskih jezikov'! In s tem tudi venetščine ter slovenščine.

DODATEK

Morda bo koga od bralcev zanimalo, kako sem se lotil proučevanja slovenske prazgodovine. Ker sem to popisal za knjižno izdajo o mojem sodelovanju s pokojnim prof. Radivojem Pešičem, jezikoslovcem (*Život je ljubav [o vinčanskem pismu]*, Beograd, 2002), se mi zdi smotrno to ponatisniti.

V svojih zgodnjih študentskih letih, verjetno je to bilo 1958, sem odkril v antikvariatu na Mestnem trgu v Ljubljani knjigo, ki na izgled ni bila nič kaj 'ugledna', platnice iz mehkega, tankega kartona, že nekoliko obledele in od starosti izdelane, papir grob, strani še nerazrezane, kot je bilo takrat pogosto v navadi, knjiga ni bila obrezana, torej je pred menoj ni še nihče prebral. Naslov: Giuseppe Sergi, *Le prime e le piu antiche civiltà*, Torino, 1926. Toda izkušnje so me izučile, da ne gre zaupati zunanjemu izgledu stvari, pomembna je vsebina! In prav ta me je presenetila in dobesedno pretresla. Sergi namreč piše in podrobno utemeljuje, da je latinščina nastala s spojitvijo praslovanščine in jezika staroselcev (Sredozemcev) na tleh Italije in da ni bila prinesena od drugod! Kaj takega v šoli nisem slišal niti kot hipotezo. Najprej sem se prepričal v enciklopedijah, kdo je Sergi in odkril, da gre za zelo plodnega univerzitetnega profesorja zgodovine, antropologije in lingvistike, ki je bil kot mladenič z Garibaldijem med slovitim izkrcaanjem na Siciliji, od koder se je začelo zedinjenje Italije. Ko sem knjigo na dušek prebral, se je začelo moje dolgoletno zbiranje podatkov, listin in knjig o tej stvari. Obenem sem presenečen in zaprepaščen spoznal, da 'javnost' ni naklonjena tovrstnim raziskavam, da jih ne le odklanja ampak celo obsoja; seveda pod 'javnost' mislim na sredstva javnega obveščanja, uradno znanost in njene revije ter ne nazadnje politiko.

Prav glede vloge politike pri tej cenzuri, se mi zdi potrebno povedati svoje mnenje, ki se mi je izoblikovalo v dolgih desetletjih in se mi potrjuje vse do danes, da so pravi cenzorji bili profesorji (vseh političnih barv!) na univerzi, ne pa kot se običajno misli in dolži politike, čeprav so seveda oboji delali z roko v roki.

Večkrat sem poskušal kaj objaviti, vendar so me zavračali. Kot primer naj navedem mnenje (kasnejšega dr. zgodovine) Peršiča (pisano in podpisano lastnoročno, vendar je tudi to pismo brez datuma in tudi na ovojnici (kakšno naključje!) znamka ni žigosana, vendar ocenjujem, da je iz **konca aprila ali začetka maja 1983**):

»Spoštovani tovariš Vuga,

dovolite, da se najprej predstavim: Janez Peršič. Uredništvo '*Naših razgledov*' me je prosilo, naj stopim v stik z Vami glede Vašega članka, ki ste jim ga poslali. Po moji krivdi je članek potem več mesecev ležal pri meni, ker sem imel premalo časa, da bi se mu posvetil. Nekako od meseca julija dalje bom imel več časa (sedaj namreč končujem doktorsko disertacijo) in se bom z veseljem posvetil tudi problemom, ki jih v članku obravnavate. Seveda bi Vas že vnaprej opozoril, da je elementov, glede na katere bi se moglo sklepati na prisotnost Slovanov na Balkanskem polotoku pred 6. stoletjem, premalo za razvitje kakršnekoli resnejše teze. Tudi raziskovalne metode prof. Sergija so v luči sodobne arheološke in antropološke znanosti postale nekoliko vprašljive; vsekakor jih

Sodobna teorija kontinuitete je nova paradigma paleolitske in neolitske poselitve Evrope, ki ji bomo morali tudi pri nas posvetiti veliko pozornosti na različnih specializiranih področjih znanosti, da ji damo svoj kritični in ustvarjalni prispevek.

Za teorijo kontinuitete je izrednega pomena delo F. C. Guisasola (GUI) »Enigma baskovščine pred indoevropskimi jeziki«.

O izvoru Indoevropejcev

V tem trenutku obstajajo o izvoru Indoevropejcev (IE) tri prevladujoče, a med seboj dokaj različne teorije.

Invazionistična teorija, ki jo lahko imenujemo kar 'tradicionalna', temelji na zamisli, da so bili IE, preden so se razselili, bojevitih pastirskih nomadi, ki so v halkolitiku (bakreni dobi), torej v IV. tisočletju pr.n.št., vdrli v Evropo, akulturirali dotedanje prebivalce in popolnoma nadomestili prejšnji(e) jezik(e) z indoevropsko jezikovno skupino. Vidna predstavnica moderne oblike te teorije pokojna Litvanka delujoča v ZDA Marija Gimbutas, je v šestdesetih letih 20. stoletja razvila svojo 'teorijo kurganov', po kateri naj bi bila zibelka IE na severni strani Črnega morja, torej v južni Ukrajini oz. južni Rusiji, od koder so z vojaško silo zavzeli Evropo. Njena pomembna pristaša sta med drugimi v ZDA rojeni severnoirski arheolog James Mallory in ameriški lingvist Wilfred Lehman.

Ekonomisticistična teorija, po kateri naj bi IE prišli z Vzhoda kot prinašalci revolucionarnega gospodarstva – nov način kmetovanja: to naj bi bilo v VII. tisočletju pr.n.št., torej kar tri tisočletja (!) prej kot to predvideva tradicionalistična teorija, in predstavlja začetek neolitizacije Evrope. Najpomembnejši predstavnik te šole je njen osnovelec Anglež, lord Colin Renfrew (REN), ki je teorijo prvič celovito predstavil 1987, podpira pa ga vrsta genetikov, med njimi Cavalli Sforza z univerze Stanford v Kaliforniji. Po tej teoriji naj bi se IE oblikovali na Bližnjem Vzhodu, natančneje v Anatoliji, in od tam naj bi se difuzno, miroljubno, predvsem s svojo inovativno tehniko poljedelstva širili po Evropi.

Indigenistična/domorodna ali teorija kontinuitete (TK), po tej teoriji naj bi IE ne prišli v Evropo in Azijo ne v halkolitiku, ne v neolitiku, ampak so bili preprosto dediči prvih skupin *Homo sapiens*, ki so se prišedši iz Afrike naselili v Evropi in Aziji v srednjem oziroma v spodnjem paleolitiku (odvisno od modela, ki ga sprejememo, o razvoju *Homo sapiens*). To teorijo je razvil v drugi polovici devetdesetih let 20. stoletja italijanski zgodovinski lingvist Mario Alinei, delujoč na univerzi v Utrechtu, ki ga med drugimi podpira tudi belgijski arheolog Marcel Otte. Skratka, po teoriji kontinuitete naj bi današnji prebivalci živeli v Evropi na bolj ali manj sedanjih ozemljih že v paleomezolitiku; v posebnem torej, so Slovani že tedaj živeli na območju jugovzhodne Evrope, ter se od tam selili proti severu, in s tem so tod živeli tudi Slovenci, ki pa so nekoč segali globlje v Italijo in do Švice.

Vse do sedemdesetih let 20. stoletja ne le da se ni razpravljalo, ampak arheologija celo nikoli ni podvomila v obstoj 'velike selitve narodov' (!) na naši celini, ki naj bi jo povzročila bojevitost IE ljudstva. V tistih letih je evropska arheologija doživela le dvoje velikih revolucij: (a) kronološko, povezano z novimi tehnikami radiokarbonskih, dendro-

kritike Renfrewove, sicer napredne teorije, so (Alinei in drugi) razvili najsodobnejšo teorijo kontinuitete (TK), ki pa ima z njegovo mnogo skupnega: (a) obe pomikata datacije za več tisočletij daleč v preteklost v primerjavi s tradicionalisti; (b) obe pripisujeta kontinuirano etnično sestavo evropskega prostora vse od neolitika do današnjega dne; (c) obe korenito spreminjata okvir tradicionalnih zamisli o jezikovnem razvoju na evropski celini. Toda najnovejša TK je veliko doslednejša in je naredila še korak naprej; tako **Alinei – poglavitni zagovornik TK- med drugim trdi, da je nujno popolnoma opustiti misel, da je ime antični Rim odločilno vlogo pri oblikovanju vseh neolatinskih jezikov, kar je za proučevanje Venetov izjemnega pomena!**

Veneti v luči teorije kontinuitete

Po **Renfrewovem** mnenju so bile prve evropske neolitske kulture na različnih območjih celine obenem tudi kulturna manifestacija različnih jezikovnih skupin. Iz tega izhaja, da prvi pojav etnolingvistične skupine, ki jo *tradicionalno*(!) označujejo kot **italsko** (torej tisto, ki zajema med drugimi jeziki tudi latinščino, osko-umbrijsko, venetščino [?!] in druge manjše jezike, kar sovпада s kulturo vtisnjene ali kardialne lončevine, ki je dobila ime po značilnostih okraševanja keramike (pogosto izvedeno z robom školjke imenovane *cardium*), ki se od začetka VII. tisočletja pr.n.št. naprej razširja po vsem osrednjem in zahodnem zgornjem Sredozemlju, od Dalmacije do portugalskih obal na Atlantiku, sovпада z istočasnim širjenjem agropastirstva.

Po **teoriji kontinuitete - TK** ta predpostavka ostaja popolnoma veljavna, pač pa celo dobiva dodatne podkrepiteve, saj je že pred razširitvijo omenjene lončevine za celotno severno Sredozemlje značilna homogenost kultur ne le v mezolitiku (kulture imenovane *sauveterian* in *castelnovian*), ampak že ob koncu paleolitika (s kulturo imenovano *epigravetian*). Časovna odmaknjenost italske, po TK italidske/italoidske (!) torej nekakšne preditalske ali italiskim sorodne jezikovne skupine, se s tem še povečuje. Vendar pa se v obeh teorijah poglavitna posledica pripisovanja značilne keramike italiski/italoidski skupini kaže v dejstvu, da smo s tem prisiljeni sprejeti obstoj ne le latinščine in drugih italiskih/italidskih jezikov kar jih poznamo, vse od neolitika naprej, ampak tudi drugih sorodnih jezikov v Dalmaciji, južni Franciji in na Iberskem polotoku, ki so nedokumentirani. To je presenetljiv zaključek za historično lingvistiko, ki bi bi tako morala sprejeti ne le zamisel, da je imela latinščina svojo večtisočletno predrimsko predzgodovino, ampak tudi, da **Rim ni bil začetnik zgodovine neolatinskih jezikov**, pač pa le pomembno poglavje v njihovem razvoju, ki se je začel šest tisoč let prej. Spričo teh argumentov je Alinei uvedel nov pojem za latinščini sorodne jezike – *italidski* ali *italoidski* jeziki, s čimer je hotel poudariti, da po tem zgodovinskem scenariju, ki je skupen Renfrewovi in teoriji kontinuitete – TK, predstavlja Italija le del celote, ki zajema tudi južno Francijo, Iberski polotok in Dalmacijo.

Podobno kakor za italoidsko skupino velja po njegovem enako tudi za germansko, keltsko, grško, slovansko itd. skupino. Vse te jezikovne skupine naj bi poseljevale svoja zgodovinska in (v glavnem) sedanja ozemlja že najmanj v neolitiku, delno celo v paleolitiku in so doživele več tisoč let starejši razvoj, kot to predvideva tradicio-

to semantično izogloso. Po tradicionalnem gledanju je preprosto nemogoče razložiti konstelacijo tako različnih pomenov ter ujemajočo se konvergenco jezikov, izhajajoč iz izraza za *ledino*, *krčevino*. Po scenariju TK pa postane ta leksična družina ključna za razlago, ker: 1) prehod od *ledine*, "nanovo skrčenega zemljišča", na "zemljo, deželo" z razvojem "prebivalec na skrčenih zemljiščih" ter etnonim "poljak", lahko postavimo v okvir poljedelske predzgodovine; 2) kaže nam tudi razširjenost temeljne tehnike izvora in razvoja kmetovanja, ki je kolobarjenje kultur na osnovi prahe, na dveh različnih etnolingvističnih področjih: na ozemlju Slovanov (prvi, skupaj z Grki in drugimi balkanskimi narodi, ki so razvili poljedelstvo) in na ozemlju Germanov (ki so prevzeli poljedelstvo od Slovanov); 3) ta tehnika iz začetkov poljedelstva je arheološko dokumentirana prav v kulturah LBK in Lengyel v srednji Evropi, torej natančno na območju, ki gre od Nemčije na Madžarsko, čez Češko, Slovaško in južno Poljsko; 4) Poljska ne bi mogla biti vključena v to izogloso s lastnim etnonimom, če ne bi imela slovanskega jezika v trenutku te konvergence ... (str. 204) Dejansko predstavlja prisotnost te leksične družine dokaz, po mojem mnenju, ne le za prisotnost Slovanov na tem področju, ampak tudi za koeksistenco zahodnih Slovanov (Poljakov, Čehov in Slovakov) in Germanov na karpatskem nevrvalgičnem področju, stičišču vzhodne in zahodne Evrope, v obdobju razvoja kulture Lengyel, LBK – Linienbandkeramik, ceramica lineare in njena naslednica TRB – Trichterbecher, vaso imbutiforme, lijakasti vrč (slednja je odgovorna za upeljavo poljedelstva v Skandinavijo), ki so prav tiste, ki jih TK pripisuje zahodnim Slovanom in Germanom.«

Končnica

1. Po TK so že v mezolitiku, neolitiku v Evropi živela ljudstva bolj ali manj na sedanjih ozemljih kot danes; in izrecno to velja za južne Slovane.
2. Po teoriji TK ni bilo nobene srednjeveškega priseljevanja Slovanov izza Karpatov na Balkan in v srednjo Evropo, zato, kar se tiče Slovanov, ni mogoče vztrajati na konvencionalni naselitveni teoriji v srednjem veku; kar je tudi ena od Pešičevi predpostavk.
3. Po teoriji kontinuitete so se južni Slovani postopoma razširili proti severni, srednji in zahodni Evropi nikakor pa ne obratno, da bi prišli s severa.
4. Neolitsko poljedelsko revolucijo in metalurgijo so z Balkana zanesli Slovani tudi h Germanom in v Alpe.
5. Slovani so med drugim vplivali na etnogenezo ljudstev severovzhodne Italije in vzhodnih Alp; izrecno je to rečeno za Ladince vse do Švice, medtem ko so po mnenju Alineija jadranski Veneti v severovzhodni Italiji, genetsko Italidi, bili pa so v tesnem neposrednem stiku s Slovani in doživeli določen kulturni vpliv ter od njih prevzeli ime.
6. Pešić opozarja na balkanski izvor pisave, kar je v soglasju s TK, da je neolitska kulturna revolucija napredovala z juga proti severu in zahodu.

PO TRIDESETIH IN VEČ LETIH – ŠE VEDNO OKOSTENELA ZNANOST ...

Da se po dolgih desetletjih pri nas v zgodovino pisju ni nič spremenilo, kaže najbolj sveže dogajanje z burnimi in zavračajočimi, če ne kar omalovažujočimi odzivi, ko sem v časopisu DELO-Znanost dne 12. januarja 2006 objavil prispevek:

NAJNOVEJŠA ARHEOLOŠKA ODKRITJA V GRGARJU NAD NOVO GORICO NOVI DOKAZI O SVETOLUCIJSKI KULTURI?

Lucijan Vuga

Na območju Grgarja-Gračišča nad Novo Gorico te dni arheologi novogoriškega Zavoda za varstvo kulturne dediščine pod vodstvom Patricije Bratina še vedno izkopavajo tam, kjer naj bi v kratkem postavili steber za visokonapetostni daljnovod.

Lokacija je arheologom že znana, saj je razglašena za arheološki spomenik, tokratna priložnost pa je omogočila, da so se raziskav lotili nekoliko bolj poglobljeno; na žalost bodo odkrili le neznatno površino. Za kaj več ni sredstev, saj stroške tokratnih del krije Elektro-Slovenija d.o.o.

Toda že dosedanje odstranjevanje zemlje je spravilo na dan po zasnovi in obliki presenetljivo dobro ohranjene zidove, ki tečejo po pobočju od vznožja proti vrhu, in jim za zdaj še ne morejo določiti pravega namena, niti postaviti datacije vse do radiokarbonskih preiskav, čeprav domnevajo, da gre za več kot 3000 let stare zgradbe. Po vsem sodeč je to eno od prazgodovinskih gradišč, ki jih je precej po Istri, na Krasu in tudi v Posočju. Sedanja izkopavanja verjetno odkrivajo zgolj periferne obrambne naprave, bati se je, da je bil dovršen del najdišča v dolgih tisočletjih poškodovan med vojnami ali ob različnih gradnjah.

Vsekakor je to izkopavanje še enkrat potrdilo, da je širše območje Banjske planote prvovrstno in še skoraj povsem neraziskano arheološko območje. Nekatere bolj ali manj ključne (tudi depojske) najdbe pričajo o pomembnih prometnih povezavah tod čez med zgornjim Jadranom in Italijo ter osrednjo Evropo.

Drugačni odgovori o preteklosti

Vendar gre tokrat za še nekaj več! Svetolucijska kultura v Posočju je pomembna kulturna razvojna stopnja v tem delu Evrope, obenem pa njeno proučevanje omogoča inventiven pogled na davno dogajanje in ponuja drugačne odgovore o preteklosti od dosedanjih. Mednarodni strokovnjaki opozarjajo, da je širše območje »svetolucijske kulture« še slabo in predvsem ne celovito proučeno, zlasti pa (neupravičeno) nezadostno odmevno v svetu tudi zato, ker je bilo v njeno proučevanje vloženi premalo sredstev, kar seveda ne zmanjšuje dragocenega prizadevanja tistih, ki so le vzdrževali in ohranjajo zveznost z začetnimi in dokaj primitivnimi raziskovanji že v 19. stoletju.

Ob tem se je zanimivo tudi vprašati, kdo so bili davni prebivalci Posočja, ali je to sploh mogoče ugotoviti? In kaj še sodi v zemljepisnem smislu in v krogu »svetolucijske kulture«?

Akademik France **Bezljaj** v svojem temeljnem delu, *Etimološkem slovarju slovenskega jezika* (ESSJ), obravnava Banjšice pod geslom toponima *Benetke*, izvedenke so Benečija, Benečan, pridevnik benečanski; v 16. st. *Benetki* (Trubar), *Benezhani* (Bohorič), v 18. st. *Benetki* (Megiser) itd., zanje pa je po Bezlajevem mnenju izhodišče ime antičnega ljudstva Veneti, pisano tudi *Venethi*, *Venedi*, *Venadi* ipd. In tudi imena Banjšice, Bate, Baske so venetskega izvora. Drugi akademik, **Karel Oštir**, povezuje grško zapisano *Antoi*, latinizirano *Antae*, ime za enega od slovanskih ljudstev Anti, z *Vety*. Jezikoslovec **Tine**

Logar izhaja za Bate, Baske na Banjšicah iz slovanskega *Vete* = *Anti* ali iz nekega kasnega refleksa za Veneti. Tako se nam razgrinjajo strokovna izhodišča za te toponime, ki jih različni avtorji po eni strani povezujejo z *Anti* in Slovani, po drugi strani pa z Veneti, med katere bolj ali manj odkrito postavljajo enačaja. Takšna dejstva bi govorila za sklepanje, da je bila latinizacija našega ozemlja v rimski dobi zelo površna in omejena v glavnem na rimske vojaške centre z okolico. France Bezljaj sklene: »Ime vasi Baske na Banjšicah lahko razložimo glasoslovno samo iz *vet'ske* k etniku Venti, verjetno Veneti ali morda slovansko *Anti*.« Tudi **Pellegrini-Prosdocimi** uvrščata svetolucijske napise med venetske.

Ta iztočnica ima zelo globoke korenine ter nadvse pomembne in vznemirjajoče posledice, kar je povezano tudi z imenom **Karla Oštirja**, vrhunskega jezikoslovca, enega največjih, a nekam zamolčanih slovenskih znanstvenikov v dvajsetem stoletju, ki je raziskoval megalitske jezike (kot jih je sam poimenoval!), kakršne so govorila »predindoevropska« ljudstva v Evropi pred davnimi tisočletji ... Njegova dognanja je po mojem mnenju vsekakor mogoče smiselno vzporejati in nadgraditi s sodobno teorijo kontinuitete **Maria Alineja** (in drugih) o genezi Indoevropcev ter po njegovih predpostavkah tudi že o neolitski prisotnosti Slovencev v vzhodnih Alpah. Zadnje je mogoče navezati s teorijami **Giuseppeja Sergija** o praslovanskem izvoru latinščine in **Giovannija Semerana** o akademsko-mezopotamskih (tako imenovanih mediteranskih) kulturnih vplivih na evropski prostor.

Pomembna vloga Posočja

In na koncu najvažnejše, na kar napeljujejo najnovejša izjemno pomembna arheološka odkritja v Grgarju in že prejšnje (tudi depojske) najdbe: če te povežemo z najstarejšo piščaljo v Divjih babah, nedaleč od tod in hkrati v neposredni bližini Svete Lucije - Mosta na Soči, kjer je zibelka svetolucijske kulture, tik pod planoto Banjšice, za katere po mnenju priznanih znanstvenikov obstajajo jezikoslovni in zgodovinski razlogi, da jih pripišemo Venetom in z veliko verjetnostjo Antom – če ne gre pri teh dveh imenih kar za sinonim. In potem še najdba najstarejšega kolesa na svetu na Ljubljanskem barju, ki v funkcionalnem, geografskem, kulturnem in drugih pogledih tvori del celovitega in kontinuiranega kulturnega območja na slovenskem ozemlju. Marsikaj nam dovoljuje (za nekatere sicer nesprejemljivo) sklepanje, da so bili govorci megalitskih jezikov (Karel Oštir), a tolmačeni v smislu teorije kontinuitete (Mario Alinei, Marcel Otte, Xaverio Ballester, Alexander Häusler, Glauco Sanga, Gabriele Costa itd.), tudi neposredni predniki Slovencev, ki so živeli že najpozneje v mlajši kameni dobi (neolitiku) na sedanjem ozemlju ter po vseh vzhodnih Alpah. Posočje pa je imelo v teh dogajanjih pomembno mesto!

Ob zadnjih izkopavanjih v Grgarju moramo biti nadvse zadovoljni. Upajmo, da bo to spodbudilo ustrezno ministrstvo in druge državne ustanove za financiranje sistematičnega in celovitega raziskovanja svetolucijske kulture na širšem prostoru.

Že v naslednji številki DELO-Znanost dne 19. januarja 2006. sta prigrmela odmeva. Prvega je prispeval arheolog, ki je precej zaslužen za izkopavanja svetolucijske nekropole v drugi polovici 20. stoletja, vendar je čvrst pristaš tradicionalnega zgodovinopisja.

KAJ JE TO »SVETOLUCIJSKA KULTURA«?

Drago Svoljšak

V Znanosti je bil v četrtek, 12. januarja 2006, objavljen članek Lucijana Vuge o arheoloških odkritjih pod Gračiščem v Grgarju. V njem opozarja na eni strani na vrednost tega odkritja za razpoznavnost poselitve v Istri, Posočju in na Krasu pred okoli 3000 leti, hkrati

pa skuša najdišče osmisliti še z antičnimi jezikovnimi prežitki na sosednjih Banjšicah in v okviru teh grgarsko gradišče tudi etnično umestiti, in sicer ga pripiše Venetom ali kot pravi z veliko verjetnostjo Antom. Hkrati pa vse skupaj zaokroži v posoški svetolucijski kulturni krog.

Ker nisem jezikoslovec (tudi **Lucijan Vuga** ni) pa tudi pesnik ne, da bi me varovala *licentia poetica*, ampak sem le skromni arheolog, ki pa me pri delu vežejo trdna pravila strokovne in tudi znanstvene metodologije in povrhu še obče kritično primerljivi argumenti, se v »jezikoslovni« del Vugovega zapisa ne morem in nočem spuščati. Zato pa se mi zdi prepotrebno pojasniti bralcem *Znanosti*, kaj je to »svetolucijska kultura«, v katerem času je živela in v kakšnem okolju se je spočela in tudi zamrla, kdo so njeni spočetniki in kam je poniknila.

Posoška kultura

Svetolucijska kultura je opredmeteni izraz ljudske skupnosti, ki je živela v starejši železni dobi v Posočju, torej na območju, ki mu je reka Soča hrbtnica, njeni pritoki (Koritnica, Bača, Idrija, Vipava) pa so njeno ožilje. Posegla pa je tudi čez alpski greben v železarsko zanimivi Bohinj in po dolini Nadiže v Furlanijo (poleg nje so na današnjem slovenskem ozemlju ali širše gledano v vzhodnih Alpah prepoznane še druge skupnosti, ki so tudi poimenovane po njihovi geografski umeščenosti: dolenjska, štajerska, koroška, gorenjska in notranjska). Ime je dobila po Sv. Luciji, današnjem Mostu na Soči (morda bi bilo primernejše imenovati jo posoška), kjer je bilo njeno največje naselje in ki je tudi največje in najbolj raziskano najdišče njene zapuščine. Poleg Mosta na Soči sodijo v njen sklop še najdišča v Kobaridu, Bovcu, Koritnici v Baški grapi, Šentviška planota, Idrija pri Bači, Tolmin, Podnanos, Jelenšek nad Godovičem, Kalvarija pri Gorici... in še nekatera furlanska najdišča (na primer Darnazzaco). Njene začetke v 10. stoletju sporočajo grobovi iz Tolmina, hkrati s pričevanji o začetkih železarske metalurgije v Posočju, njena cvetoča stoletja pa so bila stoletja sredi zadnjega predkrščanskega tisočletja, nekako med 700 in 300 pr. Kr.. Njena temeljna značilnost je bilo sežiganje umrlih in tako imenovani žarni pokop, kar jo na eni strani loči od vzhodnih in Ssvernih sosed (razen Notranjske in deloma Gorenjske), kjer so pokopavali v mogočnih zemljenih gomilah (Stična, Vače, Novo mesto ...), povezuje pa jo z zahodnimi sosedi v Furlaniji in na Beneškem, kjer so takrat živeli Veneti.

Druga njena samosvojost je stavbarstvo, ki je v osnovnih potezah sicer podobno stavbarstvu železne dobe v Alpah, vsebuje pa tolikanj takšnih stavbnih sestavin, da je moč govoriti o posebni posoški železnodobni arhitekturi oziroma o posoški železnodobni hiši. Prezreti pa seveda ne gre še nekaterih njenih drobnih umetnoobrtnih izdelkov, ki so njeni prepoznavni znaki, kot je na primer tako imenovana svetolucijska fibula (sponka) z različnimi obeski na loku, za katero velja, da je prav izdelek njenih mojstrov. Sicer pa je bila posoška železnodobna skupnost, ki je še dandanes brezimna (o njej in o njenih nosilcih ni antičnih pisanih virov, tako imenovani venetski napisi iz Idrije pri Bači pa so iz časov, ko je izvirna svetolucijska skupnost že zatonila in doživela mnogotero preobrazbo, v nobenem primeru pa ne izkazujejo njene opismenosti ali kar neposredno celo njene venetskosti), odprta skupnost, vpeta v kulturni, produkcijski in trgovski lok takratne Evrope, posebno Sredozemlja. Najboljše pričevanje o tem je prav uvoženo grško posodje iz svetolucijskih grobov in hiš.

Gre torej za kulturo ali skupnost, ki je natančno zamejena v času in prostoru. Razpotegovanje in celo slovenjenje vse tja do mlajše kamene dobe (neolitika) ali celo do pred 30.000 leti izumrlega neandertalca iz Divjih bab in pretirano širjenje čez njene

dejanske ozemeljske okvire brez oprijemljivih in dokazljivih veznih členov je, če nič drugega, vsaj (metodološko) dvomljivo početje. Tudi grgarsko gradišče, tako kot njemu najbližje na Sv. Katarini nad Novo Gorico in še druga podobna v Posočju (na primer Gradišče nad Ajdovščino ...) vsaj v svojih začetnih obdobjih nimajo s svetolucijsko kulturo (razen dela ozemlja!) nič skupnega, saj so del tako imenovane kaštelirske kulture (kaštelir je gradišče, utrjeno naselje na vzpetini) srednje in pozne bronaste dobe v drugi polovici 2. tisočletja pr. Kr., razprostranjene v širokem prostoru od Istre in Krasa v jadransko zaledje. Svetolucijska kultura je bila le porabnik že urbaniziranega bronastodobnega naselitvenega prostora, ne pa tudi neposredni dedič.

Koristna spodbuda

Pritrčiti pa moramo Vugovi spodbudi, namenjeni ministrstvu za znanost in drugim ustanovam, naj podprejo poglobljeno raziskovanje svetolucijske kulture. Bilo bi najprej hvalevredno, če bi končno luč sveta zagledala vsa še neobjavljena odkritja. Nekatera z že zelo dolgo brado, na primer za tisti čas, to je med letoma 1880 in 1902, zelo vzorno izvedena izkopavanja C. Marchesettija, katerih obilno gradivo hranijo v Trstu, mlajšim pa brada tudi zelo hitro raste (na primer naselbinska izkopavanja Goriškega muzeja 1971-1983), da bi s tem bila na stežaj odprta vrata vsem vrstam pogledov v ta pretekli čas Posočja in jadranskega zaledja ali *Caput Adriae*.

Drugi sunek je prispeval dr. Ladislav Placer, ki pa je **geolog**, torej ne zgodovinar in še manj jezikoslovec, pa vseeno vneto udriha po drugih, češ da so diletanti.

SANJARJENJE O AVTOHTONOSTI SLOVENCEV

V prilogi Znanost je 12. januarja 2006 izšel članek Lucijana Vuge Novi dokazi o svetolucijski kulturi?, v katerem vprašaj pomeni namigovanje na slovansko poreklo Venetov in celo na ideje o neolitski prisotnosti Slovencev v vzhodnih Alpah.

Gre za še enega od ljubiteljskih ekskurzov v našo preteklost, ki se posredno sklicuje med drugimi tudi na slovenska jezikoslovca **Karla Oštirja** in **Franceta Bezlaja**. O venetski teoriji je Bezlaj v *Delo* (XXVII/253, 30. oktobra 1985) pod naslovom *Namesto epiloga* napisal naslednjo kratko izjavo: »Podpisani France Bezlaj izjavljam, da se ne morem strinjati z izjavami o Venetih in venetščini Mateja Bora in dr. Jožka Šavlija, čeprav me oba večkrat citirata in se celo sklicujeta name. Ako bi njuno mnenje dozorelo tako daleč, da bi ga sprejela za objavo katera koli resna domača ali tuja strokovna revija, bi bil pripravljen resno polemizirati z obema. Dokler pa se izogibata takšnemu v znanosti edino normalnemu postopku, ne čutim potrebe, da bi svoj čas in svoje moči trošil za primitiven diletantizem«. Sanjarjenje o avtohtonosti Slovencev ima med ljubitelji že dolge korenine. Morebitnim novim navdušencem bi priporočil, da preden se priključijo tej družini preberejo *Zbrane jezikoslovne spise I in II* Franceta Bezlaja, kjer bodo spoznali raziskovalni nemir in obsežno znanje resničnega raziskovalca. V zvezi z našimi predniki pa so vsekakor zanimive njegove misli, da »... Najstarejši sledovi slovenske jezikovne individualnosti segajo v čas pred približno dva tisoč leti ...« (*Etyma slovenica. Razprave SAZU VII, 1970, 155-181, 181*) in »... Slovenščina je mešanica različnih praslovanskih migracijskih tokov in vsaj za enega med njimi se da sklepati, da se je že pred začetkom preseljevanja narodov odtrgal iz praslovanske skupnosti in se šele kasneje spet pomešal z mlajšimi plastmi. Ne vemo, kdaj in kje se je to dogajalo ...« (*Posebnosti stovenske leksike. Besede z začetnim g-. Jezik in slovstvo XVI, 1970-71, 229-234, 234*). S tem v zvezi na nekem drugem mestu zapiše (navedeno po spominu), da se je moralo že nekaj stoletij pred

znanimi slovanskimi selitvami po Evropi potikati neko neznano slovansko pleme, ki je pustilo sledi v slovenski leksiki. To in nič drugega.

Različna ljubiteljska društva imajo pravico do svobodnega delovanja, vendar njihovi izdelki ne sodijo v prilogo *Znanost*. Če si hoče *Delo* ohraniti ugled, naj objavlja le prispevke, ki jih je že ovrednotila uradna znanost z objavami v uglednih revijah.

DR. LADISLAV PLACER, Ljubljana

Seveda na takšno natolcevanje nisem mogel ostati brez odgovora. V *DELO-Znanost*, 26. januarja 2006, sta na zgornja spisa odgovorila tudi prof. Robert Petrič (»Uradni znanosti« z Veneti na rob) in mag. Vinko Vodopivec (Nepoznavanje sodobnih raziskovanj), ki zagovarjata podobna stališča kakor jaz. Moj prispevek pa je izšel pod naslovom:

BOLJ LOGIČNI ODGOVORI

Na moj prispevek Najnovejša presenetljiva arheološka odkritja v Grgarju nad Novo Gorico (Znanost, 12. januarja 2006), ki ga je uredništvo nekoliko spremenilo s poudarkom na: Novi dokazi o svetolucijski kulturi? - sta se oglasila Drago Svoljšak in dr. Ladislav Placer (Znanost, 19. januarja 2006).

Odmev **Draga Svoljška**, je koristen in poučen za širši krog bralcev tudi v uvodnem delu, ko pohiti po ustaljeni in zavrženi maniri, da je treba nasprotnika hitro osmešiti in razvrednotiti, z zmuzljivim nakazovanjem, da nisem jezikoslovec. O jezikoslovju malo več v odgovoru dr. Placerju. V osredju njegovega prispevka je pojasnilo, kaj je to »svetolucijska kultura« - seveda, kot jo pojmuje on, »skromni arheolog« (kot se označi); te pravice mu ne more in ne sme nihče vzeti. Toda Svoljšak očitno ne pozna naj sodobnejših prazgodovinskih, arheoloških, paleolingvističnih idr. teorij, ki tradicionalne opise preteklosti osvetlujejo v povsem novi luči oziroma poskušajo odgovoriti tudi na vprašanja, ki so jih v preteklosti kar preskočili, kot to dela Svoljšak, ko piše: »Sicer pa je bila posoška železnodobna skupnost, ki je še danes brezimna (o njej in o njenih nosilcih ni antičnih pisanih virov, tako imenovani venetski napisi iz Idrije pri Bači pa so iz časov, ko je izvirna svetolucijska skupnost že zatonila in doživela mnogotero preobrazbo, nikakor pa ne izkazujejo njene opismenosti ali kar neposredno celo njene venetskosti) ...« Toliko protislovnosti v stavku kaže na popolno zagato! Že v enem temeljnih del o venetščini **Pellegrini-Prosdocimi** (*La lingua venetica*, Università di Padova, 1967), enako kakor **Untermann, Pisani, Vetter, Duhn** in mnogi drugi, navajata, do po mnenju znanstvenikov prazgodovinske arheološke najdbe dokazujejo venetski *ethnos* svetolucijske nekropole in njene širše okolice; tako jo tudi obravnavata in napise smatrata za venetske. Zato je le Svoljškovo mnenje, da je »... posoška železnodobna skupnost ... še danes brezimna ...«, pri čemer ne pozabimo, da zajema železna doba več kot tisoč let halštata in latena. Ker se nadaljevanje mojega odgovora navezuje na oba kritika, moram tukaj vključiti še **dr. Placerja**, ki celo poziva k prijemu totalitarnih utišanj, da: »Če si hoče *Delo* ohraniti ugled, naj objavlja le prispevke, ki jih je že ovrednotila uradna znanost z objavami v uglednih revijah.« Dobro je znano, da so v preteklosti tudi v imenu uradne znanosti in ob tesnem sodelovanju med politiki in znanstveniki utišali (tudi za vedno!) nosilce novih idej. S tako izjavo je dr. Placer podpisal, da ne pozna sodobnega razvoja paleo-liogvistike in prazgodovine, saj teorijo kontinuitete - ki jo tudi zagovarjam - razvijajo ugledni profesorji na tujih univerzah, o njej so objavljene obsežne znanstvene študije v

najuglednejših revijah, izdane knjige in pripravljena znanstvena srečanja. Eno takšnih je bil 14. mednarodni kongres UISPP v Liegu septembra 2001, eden glavnih organizatorjev je bil prazgodovinar **Marcel Otte**, pristaš teorije kontinuitete. Eno zasedanje – *Intrusive farmers or Indigenous Foragers: The new debate about the Ethnolinguistic Origins of Europe* – je koordiniral **Mario Alinei**, oče teorije kontinuitete, in prispeval razpravo: *Continuity from Paleolithic of Indo-European and Uralic Populations in Europe: Linguistic, Archaeological and Genetic Evidence*. Bistvo teorije kontinuitete je, da so danes v Evropi živeči narodi bili bolj ali manj na sedanjih ozemljih že v neolitiku, če ne celo že koncem paleolitika. Mario Alinei izrecno pravi, da so Slovenci (ne Slovani, čeprav pri tem ne smemo stvari banalizirati z etnonimom) že takrat živeli tudi po vseh vzhodnih Alpah. Če bi dr. Placer spremljal znanstveno literaturo, torej ne bi napisal, da gre zgolj za moj »ljubiteljski ekskurz«.

Dobro bi bilo, da bi slovenska znanost posvetila **Karlu Oštirju** v prihodnosti veliko več pozornosti. Ker sem proučeval njegovo življenjsko usodo in spise, se ne morem znebiti občutka, da je (bil) – na žalost – doživel takšno ravnanje, kakršnega priporoča dr. Placer («... če si hoče *Delo* ohraniti ugled«).

Svoljšak in dr. Placer se spotikata tudi ob moje citiranje spoštovanega in zaslužnega **Franceta Bezlaja** (op.: trideset let je bilo treba, da je pred kratkim izšla zadnja, četrta, knjiga *Etimološkega slovarja slovenskega jezika!*), pri čemer dr. Placer kot kronski argument celo navaja Bezlajevo odmevno izjavo o Venetih in venetščini - toda znano je, v kakšnih okoliščinah in kakšnem stanju je Bezlaj ta podpis dal. Nesporno njegove so besede, ki sem jih povzel, da so imena Banjšice, Bate in Baske venetskega izvora in Oštirjeve o etimologiji Antov. Naj »svetolucijsko kulturo« opredelimo tako ali drugače, ima kontinuiteto, ne moremo je izolirati od preteklosti in širšega okolja, tudi od Banjšic in Grgarja ne. Če so pred nekaj meseci v Tolminskem muzeju ob odprtju razstave mezolitskih najdb z okoliških planin hkrati nakazali utemeljeno domnevo, da je morala že takrat biti spodaj v Soški dolini večja naselbina (naselbine), se v takih primerih mednarodni znanstveniki povsem upravičeno lotevajo iskanja novih odgovorov, kdo so bili tisti ljudje in kateri jezik so govorili ter kakšen je bil njihov nadaljnji razvoj. Arheologi in prazgodovinarji so vse preradi ustvarjali razvojne cezure, medtem ko teorija kontinuitete daje drugačne in bolj logične odgovore od tradicionalistov.

LUCIJAN VUGA

Seveda ni moglo ostati pri tem. Že 2. februarja 200 je DELO-Znanost prineslo nove – tokrat je uredništvo napovedalo – zadnje (!) odmeve: Pavla Jamnikarja (*Ugled prinesejo rezultati*) se je postavil na mojo stran, medtem ko se je Borut Korun (*Staroselci in prišleki*) postavil na sredino («Prav imata obe strani«).

Pač pa sta značilna dva druga prispevka. Dr. Placer ni mogel ostati tiho in ker je bil brez argumentov, je le vzvišeno odvrnil:

NAMEN JE BIL DOSEŽEN

Glede na diskusijo o Venetih in podobnem mislim, da je priloga *Znanost* namenjena obveščanju o potrjenih dosežkih znanosti, ne pa polemikam. Še zlasti ne diletantskim. S tem je bil moj namen dosežen.

DR. LADISLAV PLACER, Ljubljana

Veliko bolj zanimiv (in do neke mere pričakovan) je bil odziv hčerke Franceta Bezlaja:

NERESNIČEN NAMIG

V prilogi *Znanost* ste 26. januarja 2006 objavili v prispevku Lucijana Vuge z naslovom *Bolj logični odgovori*, tudi obrekljiv namig, da je znano, v kakšnih okoliščinah in kakšnem stanju je France Bezljaj podpisal izjavo, s katero se je leta 1985 ogradil od v znanosti nesprejemljivih metod ter diletantskih izvajanj Mateja Bora in Joška Šavlija o Venetih in venetščini. Oba sta se namreč pri tem sklicevala nanj in ga tudi citirala (*Namesto epiloga, Delo, KL*, 30.10.1985; ponatis v *Arheo*, 10/1990, str. 110).

Ob nastanku in podpisu te Bezlajeve izjave smo bili prisotni dva od njegovih otrok (podpisana in Jiri Bezljaj), eden od njegovih učencev in naslednikov (Alenka Šivic Dular) ter še ena predstavnica stroke (Mirjam Mencej), ki želimo na tem mestu enkrat za vselej povedati, da je France Bezljaj podal in podpisal to svojo izjavo po lastni volji, v skladu s svojim prepričanjem in pri polni zavesti ter zdravem razumu.

LJUDMILA BEZLAJ KREVEL, Ljubljana.

Seveda od tolikšnem številu prič, zbranih okoli Franceta Bezlaja, ko je podpisoval svojo znamenito 'protivenetološko' izjavo, ne gre dvomiti, da jo je podpisoval »pri polni zavesti ter zdravem razumu«.

Ker je DELO-Znanost ustavilo nadaljnjo polemiko, se je ta preselila med DELO – »Pisma bralcev«, 11. februarja 2006 se je ostro oglasila red. prof. dr. Alenka Šivic-Dular:

»URADNI ZNANOSTI« Z VENETI NA ROB • NEPOZNAVANJE SODOBNIH RAZISKOVANJ • BOLJ LOGIČNI ODGOVORI

V Delovi prilogi *Znanost* so bili 26.1.2006 na str. 18 objavljeni prispevki prof. Roberta Petriča, mag. Vinka Vodopivca in Lucijana Vuge. Naj kar povem, da se v nadrobnejše razpravljanje o njihovi venetološki hipotezi ne mislim več spuščati. Spadam med ljudi, ki jih v dveh desetletjih napaberkovane utemeljitve za nauk, da se je slovenščina razvila iz antične venetščine (začenši z obliko jezika v branju Mateja Bora, 1985), sploh niso prepričale. Prav tako me doslej ni ustrezno prepričala novodobna teorija kontinuitete indoevropskih jezikov (tj. avtohtonistična teorija) od paleolitika naprej Maria Alineija, čeprav to nikakor ne pomeni, da zanikam (zelo realno) možnost delne kontinuitete v smislu biološkega (genetskega) gradiva, kulturoloških vsebin in celo substratnih drobcev tudi v moderni slovenščini. Navsezadnje tudi alohtonistična (tj. priselitvena) teorija upošteva neko jezikovno-kulturološko realnost, le da je območja, na katerih je dokazala obstoj substratnih plasti, izključila kot verjetni prostor nastanka indoevropskega ljudstva (in jezika).

Najrazličnejše hipoteze se pač pojavljajo vsak dan in povsod, imajo svoje privržence in nasprotnike; če gre za znanstvene domneve in trditve, so normalno podvržene kritičnemu preverjanju in presoji, in če ju uspešno prestanejo, pač (do nadaljnjega) veljajo kot znanstvena resnica ali dogma (v smislu gr. dogma 'mnenje, načelo' in 'splošno načelo, nauk ali trditve'), lahko tudi »uradna znanost«, če gre za sistem znanstvenih resnic.

K pisanju tega prispevka me je pripravilo začudenje nad dejstvom, da je ugledna priloga *Dela* objavila tako strastne reakcije na dr. Placerjev navedek izjave F. Bezlaja iz l. 1985, podkrepjen s citati iz Bezlajevih člankov (*Zbrani jezikoslovni spisi I-II*, 2003).

Bezljaj se je v navedeni izjavi ostro distanciral od tedanjih venetoloških izvajanj Mateja Bora in Jožka Šavlija (»čeprav /ga/ večkrat citirata in se celo sklicujeta /nanj/«). V vseh treh prispevkih (resda v različni meri in razmerjih) so zapisane trditve, ki jih v prilogi za znanost človek ne bi pričakoval. Sem nedvomno spada udrihanje po danes mednarodno uveljavljenem in merljivem znanstvenem standardu, tj. po objavah v t.i. revijah z recenzijskim postopkom (s področja humanistike) oz. indeksiranih revijah (s področja naravoslovja), ki jih Bezljaj imenuje »resn/e/ domač/e/ ali tuj/e/ revij/e/«; o natisu člankov v njih odloča obvezni postopek internega ocenjevanja v skladu s sprejetimi merili. Mag. Vodopivec pa jim pravi »etabliran/e/ revij/e/« in jih predstavi celo kot zaviralke znanstvenega napredka, češ da prava znanost ne more temeljiti »na mnenjih 'etabliranih' znanstvenikov in objavah njihovih mnenj v priznanih 'etabliranih' revijah«.

Tudi slabšalna raba dvoumnega pojma 'uradna znanost je neprimerna. Kaj naj rečemo o njenih dosežkih in mejah, ko pa navsezadnje tudi o venetščini, slovanščini, o obstoju jezikovnih družin in še marsičem danes lahko govorimo predvsem zato, ker jih je dokazalo in tako formuliralo polpreteklo »uradno« primerjalno jezikoslovje?

Prav tako v stvarni razpravi nimajo kaj iskati čustveni odzivi na realna dejstva (Vuga), tendenciozne ideološke diskvalifikacije (npr. enačenje kontroverze med »rimskokatolišk/o/ inkvizicij/o/« in Galilejem s kontroverzo med »uradnimi znanostmi« in venetologijo - Petrič, nesmiselne trditve (npr. fundamentali-stično odkrivanje heliocentrične ideje v Svetem pismu - Petrič), prenarejanje in reinterpretacija prej/drugod zapisanih znanstvenih in drugih trditev ali stališč (npr. Vodopivčevo 'sklicevanje na Borovo branje venetskih napisov na slovanskih osnovah, ki so ga jezikoslovci v celoti zavrnilo, ali na Grafenauerja, čeprav je ta nedvomno izhajal iz dokazljivega dejstva o preseljevanju narodov v času 4.-7. stoletja); nedopustno posploševanje etimologije nekaj substratnih imen, npr. Bate, Baske, Banjščice in etnika Anti za dokaz izvirne venetskosti slovenščine - Vuga). Razglašanje Karla Oštirja in Franceta Bezlaja, že pokojnih univerzitetnih profesorjev primerjalnega indoevropskega jezikoslovja in primerjalnega slovanskega jezikoslovja, za prikrita venetologa je absurdno, namigovanje glede iskrenosti Bezlajeve izjave (Petrič) ter glede okoliščin in stanja ob podpisovanju omenjene izjave (Vuga) pa tako nespodobno, da Delovo prilogo Znanost peha v območje rumenega tiska in »uradno znanost« odvezuje kakršnega koli odzivanja na nadaljnje venetološke izpade.

red. prof. dr. ALENKA ŠIVIC-DULAR, Ljubljana

V DELO – »Pisma bralcev« je sledil moj odgovor dne 18. februarja 2006:

»URADNI ZNANOSTI« Z VENETI NA ROB

Spoštovana red. prof. dr. Alenka Šivic-Dular me je zajela v *pele-mele* imen, dogodkov in navedkov v zvezi z razvpito »venetologijo« (Delo-Sobotna priloga, 11/2-06), saj vsakdo od navedenih odgovarja le za tisto, kar je sam kje kdaj napisal ali izrekel, to velja tudi zame in se pred sodbo ne izmikam. Težko pa je v njenem pismu razločiti, kaj se nanaša samo name oz. kje me še arbitrarno vključuje. Osredotočil se bom zgolj na bistveno vprašanje o iskanju odgovorov na (pra)zgodovinska dogajanja in potrebnost javne razprave o njih.

Sama ugotavlja, da »najrazličnejše hipoteze se pač pojavljajo vsak dan in povsod«, to je po mojem prepričanju gonilo znanstvenega napredka, zlasti na tistih področjih, kjer so stvari še povsem odprte, kot je v primeru geneze Indoevropejcev! Ker spoštovana profesorica pravi: »Prav tako me doslej ni ustrezno prepričala novodobna teorija kontinuitete indoevropskih jezikov (tj. avtohtonistična teorija) od paleolitika naprej Maria Alineija ...«,

kar je njena pravica, toda to teorijo vendarle podpirajo številni znanstveniki, lingvisti, prazgodovinarji, arheologi, genetiki itd. z uglednih univerz. Ker je očitno dobro proučila Alineyjeva številna in mednarodni strokovni javnosti na najuglednejših mestih večkrat predstavljena dela o teoriji kontinuitete, me zanima, na kateri od številnih teorij o izvoru Indoevropcejev ona sama gradi svoja znanstvena dela in zakaj se znanstveno ne odziva neposredno na tvorce teorije kontinuitete. Tako pa se le skupaj z drugimi spravlja tudi nadme, ki s to znanstveno teorijo seznanjam javnost.

Nobenega dvoma ni, da gre pri teoriji kontinuitete za eno od mednarodno odmevnih teorij o še povsem nepojasnjem izvoru Indoevropcejev. Zato me zelo moti, da po njenem mnenju, že pisanje o njej v Delovi prilogi »Znanost peha v območje rumenega tiska«, s čimer po mojem prepričanju ne dela le velike krivice uredništvu, pač pa tudi ustvarja o tej temi težko ozračje, kakršnemu smo priča že desetletja in v kakršnem je spoštovani in cenjeni akademik France Bezljaj podpisal znano pismo pred - to je zelo pomembno! - več pričami, o čemer mi je osebno pripovedoval pokojni akademik Matej Bor. Dela Franceta Bezlaja govore sama zase in sam sem v svojih prispevkih vselej korektno citiral iz njih.

Značilno je, da spoštovana profesorica jemlje v bran dr. Ladislava Placerja, ki lahko druge obklada s slabšalnimi oznakami, čeprav je sam geolog (po COBISS-u) in ne jezikoslovec ali zgodovinar. Stara praksa je nasprotnikom vzeti verodostojnost, tudi s psihološkimi namigi, čemur se ne more izogniti niti sama, tako da govori o »čustveni odzivi na realna dejstva (Vuga)«, ali pri drugih najdemo celo psihiatrični besednjak, da gre pri »venetologih« za zafrustrirance in zakompleksance slovenske majhnosti...

Nič me ne bi motilo, če se naša »uradna znanost čuti odvezana kakršnega koli odzivanja na nadaljnje venetološke izpade«, če bi se le soočila o teoriji kontinuitete v mednarodnih revijah in na mednarodnih srečanjih s profesorji: paleolingvist Mario Alinei (Univerza v Utrechtu), prazgodovinar Marcel Otte (Univerza v Liegeu), etnolingvist Glauco Sanga (Univerza v Benetkah), lingvist Xaverio Ballester (Univerza v Valenciji), arheolog Alexander Häusler (E. T. B. Tenerife), lingvist Gabriele Costa (Firence), glotologinja Rita Caprini (Univerza v Genovi), filolog Franco Cavazza (Univerza v Bologni) itd., in bi na ta način prispevala k razjasnitvi izvora Indoevropcejev ter s tem tudi Slovanov in Slovencev.

LUCIJAN VUGA

Temu sta v DELO – »Pisma bralcev«, 25. februarja 2006, sledila še prispevka Roberta Petriča (*»Uradni znanosti« z Veneti na rob*) in Ivana Tomažiča (*Sanjarjenje o avtohtonosti Slovencev*), ki sta mojim podobnih mnenj.

S tem se je, kot že tolikokrat, na čuden način končal en (neskle-njeni) krog javnih polemik, ki kažejo, da se slovensko akademsko zgodovino-pisje trdno oklepa ene same, srednjeveške naselitvene teorije Slovanov in s tem Slovencev, ne da bi sploh resneje – čeprav kritično – obravnavalo sodobne pristope kakršen je teorija kontinuitete, ki jih razvijajo na slovitih univerzah po svetu ...

KRATKI BIOGRAFSKI PODATKI O NEKATERIH ZNANSTVENIKIH, KI SO OMENJENI V KNJIGI

ALINEI, Mario Profesor emeritus univerze v Utrechtu, kjer je predaval celih osemindvajset let, med 1959 in 1987. Ustanovil je in vodi revijo *Quaderni di semantica*, je predsednik in glavni urednik *Atlas Linguarum Europae*, predsednik *Societa internazionale di dialettologia e geolinguistica*. Izmed njegovih del naj omenimo zlasti *La struttura del lessico* (1974), *Lingua, dialetti, struttura* (1985) in predvsem *Origini delle lingue d'Europa* (1996 in 2000) v dveh delih, kjer je podrobno, na 2000 straneh obdelal in utemeljil teorijo kontinuitete, ki predstavlja nov pogled na razvoj Indoevropejcev, in temelji na predpostavki, da so narodi, ki danes žive v Evropi, bili naseljeni na teh ozemljih že najmanj v neolitiku, vsaj 5000 let pr. n. št., med njimi izrecno navedeni tudi Slovenci, in da so bili premiki le lokalnega značaja, niso bili masovni, niso se selila cela ljudstva, pač pa občasno le relativno majhne skupine vojaško organiziranih elit, ki so si podjarmljala lokalno prebivalstvo, kar je ustvarjalo videz identifikacije staroselcev z novodošlo elito. Seveda pa so obstajali med tedanjimi ljudstvi kulturni in tehnološki tokovi, kar je prinašalo tudi jezikovne inovacije, vse od Mezopotamije čez Balkan do zahodne Evrope. (Bralec si lahko nekaj več o tem prebere tako v mojih knjigah *Jantarska pot*, *Davnina govor* ter *Megalitski jeziki*.) Njegovo zadnje delo je *Etrusco: unaforma arcaica di ungherese* (ALI 2003) »Etruščina – starinska oblika madžarščine«.

BEZLAJ, France Eden najpomembnejših slovenskih lingvistov, 'oče' sodobnega, a na žalost po skoraj štiridesetih letih še nedokončanega temeljnega dela za slovensko jezikoslovje, etimološkega slovarja slovenskega jezika. Rojen 19. septembra 1910 v Litiji, umrl 27. aprila 1993 v Ljubljani. Diplomiral je v Ljubljani in se specializiral za fonetiko v Pragi. Po Ramovševi smrti je leta 1952 prevzel in vodil delo za slovenski etimološki slovar; bil je pobudnik in ustanovitelj revije *Onomastica Jugoslavica* (1969–1991) in več let vodil njen uredniški odbor. Redni profesor za primerjalno slovansko jezikoslovje na filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, član SAZU, upravnik instituta za slovansko etnologijo pri SAZU. Poleg disertacije *Oris slovenskega knjižnega jezika* je napisal vrsto razprav, študij in člankov s področja etimologije in onomastike, iz lingvogeneze slovenskega jezika. Objavljal v domačih in tujih znanstvenih revijah in strokovnih zbornikih. Za delo *Slovenska vodna imena I. in II.* (1956–1961) je dobil Prešernovo nagrado (1957). Objavil je še *Drobcji iz pradavnine*, *Osnove fonetike*, *Eseji o slovenskem jeziku* (1967); vsekakor pa je njegov najpomembnejši prispevek pri *Etimološkem slovarju slovenskega jezika I. in II.*

GIMBUTAS, Marija Litvansko-ameriška arheologinja (1921- 1994) je razvila enkrat in celovit pristop v arheoloških raziskovanjih, s katerimi je bistveno prispevala k proučevanju evropske prazgodovine. V Litvi se je izšolala v lingvistiki, etnologiji in zgodovini ter diplomirala v Vilni leta 1942, doktorirala pa v Tübingenu 1946 z multidisciplinarno tezo iz arheologije, etnologije in primerjalne religije – arheomitologija. Raziskovalno delo je nadaljevala na Univerzi Harvard, kot profesorica pa na Kalifornijski univerzi v Los Angelesu. Specializirala se je za evropsko prazgodovino in bronasto dobo baltskih in slovanskih ljudstev. Posebej jo je vznemirjala izjemna sorodnost med litvanščino in sanskrtom, kar jo je privedlo do sklepa, ki je bil pionirski, da je treba približati lingvistiko in arheologijo (temu je sledil njen kasnejši sodelavec Colin Renfrew). Po njenem mnenju je med 4500–2500 pr.n.št. obdobje velikih ideoloških in socialnih sprememb, ki so bile posledica indoevropeizacije Evrope. Med leti 1967 in 1980 je vodila obsežna arheološka izkopavanja na jugovzhodu Evrope – na Balkanu, ki ga je poimenovala neolitska, predindo-

evropska 'stara Evropa'. Tod sta se srečali dve zelo različni kulturi, ki sta kot hibrid preželi evropska ljudstva in njune kontradiktorne elemente je zaznati do današnjega dne.

Colin Renfrew, njen sodelavec med izkopavanji na Balkanu, je o njej rekel: »da je ena največjih ameriških avtoritet za vzhodnoevropsko prazgodovino (*Before Civilization*, str. 180). Na drugem mestu ji je izrekel priznanje: »Najbolj avtoritativna med novjšimi arheološkimi razpravljani je nedvomno Marija Gimbutas, s California University v Los Angelesu, ki je začel z letom 1970 objavila niz spisov, v katerih postavlja izvor Indoevropcev v stepe južne Rusije ... in uporablja izraz 'kultura kurganov' ...« (*Archaeology and Language*, str. 22).

OŠTIR, Karel Eden največjih slovenskih znanstvenikov (*Mala splošna enciklopedija*, DZS, Ljubljana, 1975; mimogrede, ta ima napačno letnico njegovega rojstva 1881, pravilno 1888), je nakazal vrsto rešitev v zvezi z ugankami o Etruščanih, Venetih, Slovanih itd. in o Indoevropcih nasploh. V različnih enciklopedijah (*Narodna enciklopedija srpsko-hrvatska-slovenačka*, Bibliografski zavod, Zagreb, 1928; *Slovenski biografski leksikon*, SAZU, Ljubljana, 1952; *Enciklopedija leksikografskog zavoda*, Zagreb, 1961; *Enciklopedija Slovenije*, MK, Ljubljana, 1994; *Veliki splošni leksikon*, DZS, Ljubljana, 1998), ter v arhivu SAZU-Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani preberemo o njem naslednje. Rojen 13. 10. 1888 v Arnačah pri Št. Ilju/Šoštanju/Velenju, umrl v Ljubljani 27. 12. 1973. Primerjalno jezikoslovje je študiral v Gradcu in na Dunaju, zlasti pri slovityh profesorjih R. Meringherju in P. Kretschmerju. Še pred prvo svetovno vojno se je izpopolnjeval v Sankt-Peterburgu na Akademiji nauk (1912-13) in Londonu v British museum (1913-14), kjer ga je zatekla prva svetovna vojna. Vrnil se je domov in preživel leta med 1915 in 1918 v rovih na Soški fronti. Po vojni je 1919 doktoriral v Gradcu z disertacijo o izvoru indoevropskega dolgovokalnega intranzitiva (*Herkunft des indogermanische langvokalischen Intransitivs*). V njej se loteva predvsem dveh izmed najtežjih problemov sodobne lingvistike, (1) z razmerjem slovanskega naglaševanja do baltiškega, ugotavljajoč nastanek tim. metatonije (sprememba zlogovne intonacije) že v dobi prabaltoslovanske jezikovne skupnosti ter (2) z alarodščino (Alarodi, skupno ime za stara predindoevropska ljudstva; alarodščina – istorodni jeziki ljudstev na ozemlju, ki so ga kasneje pretežno zasedli Indoevropci), raziskujoč alarodsko dediščino v indoevropskih jezikih ter vpliv alarodščine na razvoj indoevropskih jezikov. Že v zgodnjih letih se je največ ukvarjal z indoevropskim primerjalnim jezikoslovjem, pretežno z etimologijo in glasoslovjem, manj z oblikoslovjem in narečji. Oštir je mednarodno priznan kot eden od pionirjev laringalne teorije. Najobsežnejši del njegovega opusa pa je posvečen prav alarodskim jezikom. Vzpostavil je alarodsko glasoslovje, prozodeme (dolžine zlogov in naglaševanje), številne glasovne zakone, okoli 1200 besednih družin, praoblike slovarskih enot, v besedotvorju je dognal številne predpone in pripone itd. Etimološko je obravnaval sredozemske izraze za poljedelska orodja, kovine, živali, družbene in naravne pojave, alarodske števnike in vodna imena.

Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je leta 1922 postal docent, prevzel ugledno mesto po Franu Ramovšu, 1924 izvoljen za izrednega in 1932 za rednega profesorja ter do leta 1959, ko se je nad sedemdeset let star upokojil, predaval indoevropsko primerjalno jezikoslovje in tudi večina njegovega opusa je posvečena predindoevropskim jezikovnim ostankom v Evropi in na Bližnjem vzhodu, posebej še v Mali Aziji. Udeležil se je 1. bizantološkega kongresa v Beogradu in 1. etruskološkega kongresa v Firencah. Leta 1953 je bil izvoljen za rednega člana SAZU-Slovenske akademije znanosti in umetnosti, a nadvse nenavaden in kontroverzen je njegov izstop iz nje pet let kasneje! Tudi to, da po letu 1930 ni objavil nobenega znanstvenega dela več, kaže svojskost njegovega značaja. Res, da je med vojno,

leta 1944, pogorela knjižnica njegovega seminarja in med požarom je zgorelo tudi njegovo pomembno delo neprecenljive vrednosti, slovar alarodskih jezikov, s čimer bi se dalo razumeti, da je temu posvečal vso svojo energijo in čas. Njegov opus zajema dve knjigi in 28 razprav, vse je napisano v skrajno zgoščenem slogu in veliko stvari je temeljnega in trajnega pomena za primerjalno jezikoslovje, zlasti nekatere njegove etimološke razlage ter njegovo vztrajanje pri neindoevropskem značaju številnih slovarskih enot v indoevropskih jezikih sredozemskega območja; mednarodna kritika poudarja Oštirjevo velikansko erudicijo: Več o njem v moji knjigi *Megalitski jeziki*.

RENFREW, Colin Eden najodmevnejših sodobnih arheologov, Andrew Colin Renfrew, Lord of Kaimsthorn, se je rodil 25. julija 1937, profesor arheologije na univerzi v Cambridgeu in direktor McDonald Institute for Archaeological Research, član Britanske akademije in Akademije znanosti ZDA, predavatelj na mnogih univerzah, pomemben član številnih znanstvenih združenj in ustanov in pisec množice knjig ter avtor brezštevilnih razprav, objavljenih v vseh svetovnih vodilnih revijah. Zlasti znan po svoji temeljni teoriji o anatolskem izvoru Indoevropcejev. Ko so mu leta 2003 podelili eno izmed prestižnih priznanj, je v utemeljivi med drugim pisalo: »V svetu arheologije je tri desetletja igral vodilno vlogo ... in si prislužil najvišja priznanja.«

V odmevnem in značilnem delu, kjer je razložen njegov temeljna pogled na arheologijo nasploh ter o izvoru Indoevropcejev, *Arheologija in jezik*, je vidno odstopil od ustaljenega stališča arheologov, da te ni treba mešati z lingvistiko, ko je izrekel znamenito sodbo: Arheologi se pri svojem argumentiranju prazgodovine sklicujejo na jezikoslovce, jezikoslovci pa na arheologe, tako je nastal začarani krog, v katerem ni verodostojnih argumentov za posamezne teorije. In se je vprašal: Kaj lahko reče arheologija o izvoru jezikov? Njegov inovativni odgovor je bil, da mora tudi arheologija sama dati določene odgovore tudi o izvoru in razvoju jezikov, ne pa se zanašati le na to, kaj o tem porečejo lingvisti. V posebnem je navajal, da je na temelju arheoloških podatkov mogoče zaključiti, da so že nekaj tisočletji prej, kakor se je doslej verjelo, torej vsaj 7000 let pr.n.št., govorili nekatere oblike indoevropščine na različnih koncih Evrope in v zahodni Aziji. Pri čemer je zastopal stališče, da je izvor Indoevropcejev v Anatoliji, od koder pa se niso širili toliko preseljevanjem, kakor je bilo čutiti njihov akulturacijski vpliv zlasti med neolitsko (mlajšokamenodobno) revolucijo – ki je bistveno spremenila način človekovega življenja in obnašanja z uvajanjem poljedelstva, lončarstva in kasneje kovinarstva. Nekateri arheologi izmed tistih, ki so mu nasprotovali glede same osnovne ideje, pa so ga napadali tudi z očitanjem, da si je kot arheolog dovolil 'sprehod v lingvistiko'. S tem so hoteli izpodbiti njegovo temeljno novost, ki pa je z leti pokazala svoje velike prednosti in plodnost. V marsičem prihaja današnji areologiji in paleolingvistiki na pomoč sodobna genetika, ki z velikimi koraki vstopa tudi na to področje znanosti in v mnogih točkah potrjuje Renfrewove predpostavke. Morda res ni bila prav Anatolija zibelka Indoevropcejev, vsekakor pa je okolica Črnega morja, zlasti pa še Balkan zelo blizu dejanskemu prvotnemu stanju, če sprejmemo Renfrewove datacije, ko je pomaknil dogajanja za nekaj tisočletji v preteklost. Sicer pa ostaja ena njegovih bistvenih postavk pri razumevanju prazgodovine, da ni bilo množičnih preseljevanj, kot se je dotlej mislilo.

SEMERANO, Giovanni Filolog (roj. feb. 1911) iz šole znamenitih profesorjev na univerzi v Firencah, kot so bili helenist Ettore Bignone, semitolog Giuseppe Furlani, lingvisti Giacomo Devoto, Bruno Migliorini in Giorgio Pasquali. Med drugim je avtor monumentalnega dela *Le origini della cultura europea* (Olschki, Firenze, 1984-1994) (Izvori evropske

kulture) v štirih knjigah na več kakor 2000 straneh. Na prelomu tisočletja je izšla *L'infinito: un equivoco millenario* (Bruno Mondadori Ed., Milano, 2001) (Neskončnost: tisočletno dvoumje). Nazadnje je spisal *Il popolo che sconfisse la morte – gli Etruschi e la loro lingua* (Bruno Mondadori, Milano, 2003) (v prevodu: Ljudstvo, ki je premagalo smrt – Etruščani in njihov jezik) (SEM 2003). Povzetek njegovega temeljnega dela je izšel v angleščini *The Origins of European Culture* (Leo S. Olschki, Firenze, 1996). Tik pred njegovo smrtjo 21. 7. 2005 je izšlo zadnje delo *La favola dell' indoeuropeo* (B. Mondadori, Milano, 2005). Član Oriental Institute of Chicago. Semerano izhaja iz ugotovitve, da sta grščina in latinščina prepolni besed z oznako 'etimologija neznana'. Kot priznani semitolog je postal pozoren na akadščino, semitski jezik govoren v Mezopotamiji okoli 3000 pr. n. št., ki je postala znanstveno relevantna po odkritju in obdelavi tisočih glinenih tablic izkopanih predvsem v drugi polovici 20. st. na področju Evfrata in Tigrisa. Z natančno primerjalno analizo je odkril, da se da večino prej nerazložljivih grških in latinskih besed razvozlati prav na osnovi akadščine. O tem sem več napisal v knjigah *Jantarska pot*, *Davnina govori* ter *Megalitski jeziki*.

SERGI, Giuseppe Leta 1922 je fašizem v naskoku zavzel Rim in uvedel fašistično diktaturo. Čedalje bolj je zatiral vse neitalijansko; osnova napihnjene nacionalističnega 'creda' je bil večni Rim. Ena poglavidnih nalog, ki jo je Mussolini vselej in ob vsaki priliki vsiljeval, je bila obnovitev Rimskega imperija. Italijanski kralj je po zavzetju afriških kolonij postal še imperator, uvedeni so bili rimski pozdrav z dvignjeno roko in drugi atributi rimske imperialnosti. Zakonsko predpisano je bilo tudi rimsko štetje let, ki se je začevalo z letom fašističnega pohoda na Rim, ki naj bi bil večni, kot bo večni novi, fašistični rimski imperij. V takšnem vzdušju je 1926. objavil Giuseppe Sergi tudi svoje delo '*Le prime e le piu antiche civiltà*' (Prve in najstarejše civilizacije), ki je v temelju nasprotno nacionalistični ideologiji.

Sergi je bil rojen v Messini na Siciliji ob Mesinskem prelivu 20. marca 1841, umrl je v Rimu 7. marca 1936. Messina je prastaro kulturno in trgovsko pomembno mesto, ki so ga ustanovili Grki že v 8. st. pr. n. št., z univerzo iz 1549 leta. Mnogim je Mesinska ožina, ki povezuje Jonsko s Tirenskim morjem, bolj znana po Scili in Karibdi, saj je med otokom in celino komaj 3,5 km široka in skozi njo teče močan morski tok s številnimi vrtinci, kar je burkalo človeško domišljijo, da so nastali mnogi miti o nevarnostih, ki prežijo na mornarje in potnike. V takem okolju se je oblikoval mladi Sergi, ki se je komaj devetnajstleten pridružil Garibaldiju v Milazzu, od koder se je veliki revolucionar odpravil s tisočericno rdečesrajčnikov v južno Italijo, kjer je zbral kmečke upornike in od tam nadaljeval svoj znameniti pohod zedinjenja Italije. Sergi je bil sicer po svoji osnovni izobrazbi antropolog in je sprva predaval na liceju filozofijo ter grško književnost, dokler ni prevzel stolice za antropologijo na univerzi v Bologni (1880), nato pa še v Rimu (1884-1916). Ob antropoloških raziskavah je spoznal, da mora problematiko zajeti širše, zato se je lotil indoevropske filologije, s čimer pa je nujno moral seči na področje prazgodovine, zgodovine ter arheologije. Bil je izredno razgledan in svobodomiseln, veliko je objavljal, zapustil je nad 400 del in tako sodi ne le med pomembne italijanske zgodovinarje in antropologe, pač pa med pisce širšega področja človeškega ustvarjanja. Posebej ga čislajo za temeljne prispevke pri razvoju in sistematiki eksperimentalne psihologije in zlasti antropologije, ki sta bili takrat šele v povojih. Ustvaril je fundamentalno antropološko klasifikacijo ter v Rimu ustanovil antropološki muzej, ki spada med najpomembnejše na svetu, in laboratorij za eksperimentalno psihologijo (njegovo delo je nadaljeval sin Sergio Sergi). V več knjigah je razgrnil in utemeljeval svoja dognanja, ki so v marsičem odstopala od takrat in še danes uveljavljenih zgodovinskih teorij, med katerimi so tudi zelo izstopajoče tiste, ki govorijo o naselitvi in razvoju ljudstev v Italiji.

Za obseg in predmet tega pisanja je pomembno njegovo razmišljanje o Indoevropejcih v Italiji in analogno v Grčiji. To je Sergi obdelal z antropološkega, arheološkega, zgodovinskega in lingvističnega stališča, ni se omejil zgolj na en vidik, ker opozarja na premajhno multidisciplinarnost (Arii e Italici, Fratelli Bocca Ed., Torino, Milano, Roma, Firenze, 1898, str. 13-14): »Osrednji razlog, ki povzroča zmedo in s tem napake pri sintezi, kar je mogoče zlahka ugotoviti, da se to hoče storiti na osnovi arheoloških dosežkov; ena stroka ne more dati več od tistega kar raziskuje in siliti jo, da prestopi meje, znotraj katerih mora naravno ostati, pomeni napeljati jo k zgrešenim zaključkom. Lingvistika ne more biti ne etnologija ne antropologija ljudstev ter jih rasno razvrščati, saj se jeziki izgubijo, se naučijo ali spreminjajo; arheologija ne more obravnavati ne narodnosti ne antropologije, saj poznamo preprost in splošno znan način, ki omogoča prenašanje kulture in njenih izdelkov, trgovino; tej je treba dodati invazije, kolonizacije in tuja osvajanja. Antropologija ne more govoriti o kulturi ali jeziku, saj proučuje le telesne značilnosti ljudstev in njihovo razširjenost. Vendar, če vse te stroke na koristen način povežemo, dosežke enih združimo z dosežki drugih, če se v kompleksni raziskavi, ki zajame lingvistična, arheološka in antropološka vprašanja, tri stroke pri tem med seboj ujamejo, potem pridemo do rezultatov, ki so blizu resnici in so sprejemljivi. Na nesrečo ... ni vselej tako.«

TRSTENJAK, Davorin (1817–1890) Pesnik, pripovednik, publicist, dramatik in urednik. Kot duhovnik je služboval v raznih krajih Štajerske. Zagovarjal je panslavistične ideje in teorije o avtohtonosti Slovencev. Ukvarjal se je s staro slovensko zgodovino, mitologijo in etimologijo ter o tem napisal več razprav, vendar so mu jih 'uveljavljeni' zgodovinarji zavračali. Davorinu Trstenjaku, je v drugi polovici 19. st. veliko, predvsem pa nekonvencionalno pisal o Venetih, oziroma o izvoru Slovanov nasploh med katere je prišteval tudi Venete, in čeprav je še vedno ostajal na nek način v okviru selitvene teorije, so mu in mu še delajo veliko krivico, kljub temu, da ga je etimološka avtoriteta, akademik **France Bezlaj** v veliki meri rehabilitiral, ko je zapisal v "Delu" dne 7. novembra 1981 objavljenem članku "Trdi orehi slovenskega imenoslovja": "*Ko sem pripravljajl monografijo Slovenska vodna imena, sem v Slavistični reviji VIII v prilogi Linguistica 150 objavil članek o samo enkrat izpričanem, že pozabljenem slovenskem apelativu 'dobra' 'eine wasserreiche Gegend' (op. L. V.: vodnata okolica), ki ga med pohorskimi lokalizmi navaja Fr. Pohorski (Novice, 6. IV. 1859, str. 108). Ta beseda me je razumljivo vznemirila ... Koliko je Fr. Pohorski, kar je najbolj verjetno psevdonim Davorina Trstenjaka, sploh zanesljiv? Vsaka enkrat izpričana beseda zahteva opreznost. Trstenjak je bil fantastičen etnograf in etimolog, ki ga je razvoj tako hitro prerasel, da se do danes še nihče ni potrudil izčrpati iz njegovih spisov narečno besedišče, ki ga ni upošteval še noben slovenski slovar. Pri svojem leksikološkem delu sem se v teku desetletij večkrat prepričal, da si Trstenjak besed ni izmišljal. Naj za primer navedem samo apelativ 'šmled' = stražišče, die Warte (Novice, 1859, 76), z opombo, da je slišal to besedo od čebeličarja Zupana. Meni je pomagal ...*" To je dostojna in verodostojna, dasi zelo pozna rehabilitacija nesrečnega Davorina Trstenjaka, na katerega so v stoletju po njegovi smrti zilili golide nečednosti. Trstenjak je strokovno pošteno in z neverjetno energijo zbral in interpretiral neznansko količino lingvističnega gradiva, ki je obležalo stigmatizirano, podcenjeno in odrinjeno, ne da bi se kdo potrudil ločiti zrno od plev. Poleg tega ne smemo prezreti, da je bil urednik *Letopisa Matice slovenske*, kjer je Davorin Trstenjak veliko objavljajl, sloviti **Maks(imiljan) Pleteršnik**, ki ga naši jezikoslovci nenehno kličejo za pričo pri izvajanju etimologij slovenskih besed. Ne dvomim, da je Pleteršnik (o)cenil Trstenjakovo delo, preden ga je objavil. V tej luči je treba brati Davorina Trstenjaka in mu dati zasluženno mesto v slovenski znanosti!

PROSVETNA KNJIŽNICA

Lucijan Vuga
VENETI V TROJI
So Homerjevi Veneti – Hetiti?

Urednik zbirke: Dr. Zvonko Perat

Postavitev in prelom: ONZ Jutro

Izdalo in založilo: Založništvo JUTRO, Ljubljana

Za založbo: Stane Kodrič

Pokrovitelj izdaje:

RAČUNALNIŠTVO SAOP

CELOSTNE POSLOVNE INFORMACIJSKE REŠITVE

SAOP računalništvo d.o.o., Cesta Goriške fronte 46, 5290 Šempeter pri Gorici • www.saop.si

IZBOR IZ PROSVETNE KNJIŽNICE ZALOŽNIŠTVA JUTRO

Leopold Verbovšek: **KOMU (NI)SMO TUJCI? Knjiga izzivov** • Davorin (Martin) Žunkovič, Leopold Verbovšek: **V SENCI ZGODOVINE** • Leopold Verbovšek: **DANES, IZ VČERAJ ZA JUTRI** • ZBORNIK 1 — **VENETI V ETNOGENEZI SREDNJEEVROPSKEGA PREBIVALSTVA**; PROCEEDINGS 1 — *The Veneti Within The Ethnogenesis Of The Central-european Population* • ZBORNIK 2 — **PRAPREBIVALSTVO NA TLEH SREDNJE EVROPE**; PROCEEDINGS 2 — *Ancient Settler Of Central Europe* • ZBORNIK 3 — **SLEDOVI EVROPSKE PRETEKLOSTI**; PROCEEDINGS 3 — *Traces Of European Past* • ZBORNIK 4 — **STAROSELCI V EVROPI**; PROCEEDINGS 4 — *Ancient Settlers Of Europe* • Lucijan Vuga: **DAVNINA GOVORI, Slovenci že od kamene dobe na sedanjih ozemljih** • Lucijan Vuga: **MEGALITSKI JEZIKI, Teorija kontinuitete in megalitske kulture** • Ivo Petkovšek: **BELINOV KODEKS** • Lucijan Vuga: **PRAH PRETEKLOSTI, Zgodovinski roman**

NAROČILA:

Jutro d.o.o., Črnuška c. 3, p.p. 4986, 1001 Ljubljana

ali

tel. 01 561-72-30, 041 698-788, faks 01 561-72-35

E-pošta: JUTRO@SIOL.NET • WWW.JUTRO.SI